

hláská HL

ročník XXIX, 2018, č. 3

Lokality kolem Jilemnice

Zdeněk Fišera

Téměř celoživotní badatelská činnost autora tohoto příspěvku v oboru historických sídel a opevnění v prostoru kolem města Jilemnice (okr. Semily) přinesla celou řadu drobných výsledků, ovšem i celou řadu nevyjasněných otázek. Za rozdíl od všeobecně známých a většinou publikovaných lokalit se zde nacházejí místa téměř neznámá, případně zcela sporná a nejasná. Právě těmto je věnován tento příspěvek.

Město Jilemnice, které ve středověku tvořilo hospodářské centrum panství hradu Štěpanice, vzniklo již ve 13. století v prostoru zanikajícího pomezního hvozdu.¹⁾ Oblast byla spojená s pomezní strážní soustavou, zvanou také později jako Záhvozdí.²⁾ Štěpanický hrad byl sídlem zdejší rodové větve pánů z Valdštejna, rodu, který jako jediný tomuto hradu v jeho historii vládl.³⁾ O množství satelitních strážních objektů se lze dnes pouze spekulovat. Na okraji tohoto dominia se nacházely drobnější zemanské statky se svými sídly v podobě dvorů a tvrzí.⁴⁾ Celkový počet byl až v raném novověku ukončen rozdělením dominia na jilemnické a štěpanické panství, později se sídlem v Horní Braně.⁵⁾ Postupný vývoj prodělalo i nejbližší okolní území. Nelze zapomenout na území navarovského panství, které s Jilemnicí spojovala dočasná držba rodem Valdštejnů. To se nachází mimo tok Jizery v povodí sousední řeky Kamenice.⁶⁾ Po stránce krajské příslušnosti bylo území zhruba uprostřed rozděleno do Boleslavského a Hradeckého kraje.

Všeobecná literatura včetně literatury odborné a turistické se tomuto území posud jednotně nevěnovala. Sepsaná kniha Hradů, zámky a sídla okresu Semily⁷⁾ nebyla nikdy pro nezáměr vydána. V poslední době probíhá aktualizace této práce, ale jen pro území Jilemnicka, v hranicích historického politického okresu Jilemnického, avšak ne vždy v jeho úředním rozsahu, ale v rozsahu současné území Svazku obcí Jilemnicka. Nyní se však věnujeme jen nejbližšímu okolí Jilemnice a jednotlivým ne zcela vyřešeným lokalitám v tomto prostoru.

Tvrz Jilemnice

Předchůdcem dnešního jilemnického zámku byla gotická tvrz pánů z Valdštejna, poprvé doložená v roce 1492 při dělení původního panství na jilemnickou a štěpanickou část.⁸⁾ Zůstává otázkou, kdo byl jejím skutečným zakladate-

lem. Není jednoznačné, že to bylo až v pohusitské době, kdy panství patřilo Janovi Štěpanickému z Valdštejna, podle odborného názoru vznikla již ve 14. století.⁹⁾ Vše nyní trochu komplikuje nález pozůstatků zděného gotického kostela sv. Alžběty, který vznikl již ve 13. století. Přepažující zeď pak klade kostel na východní stranu středověkého areálu. Vše je výsledek archeologického výzkumu z etap v letech 2016–2017.¹⁰⁾

Jilemnice čp. 1 – předzámčí, Starý zámek (foto autor 2011).

Zbytek starší tvrze nebyl posud objeven, nejstarší část zámku s částečně dochovanou arkádovou chodbou pochází tak jako přízemní klenby západní části zámku až z období renesance.¹¹⁾ Proto se lze domnívat, i s ohledem na údaje ze Sedláčkových hradů,¹²⁾ že objekt původní tvrze se nacházel na volném prostoru proti průčelí dnešního zámku. Jednalo by se o budovu podsklepenou, v dolní části zděnou, v horní části hrázděnou.¹³⁾ Jinou stopou může být dvojice nedatovaných kamenných valeně klenutých sklepů v traktu předzámčí čp. 1, které se původně zvalo Starý zámek.¹⁴⁾ Dalším možným pozůstatkem tvrze může být na zadní severní straně zámku zbytek příkopu s dnes již strženou plošinou či valem na severní straně, původně letní divadlo, vyhlížející jako možné tvrzíště.¹⁵⁾ Zde však nedošlo k žádným archeologickým nálezům.

Tvrz Jilem

Čtvrť Jilem dnes tvoří jižní část města Jilemnice. Od středověku se zde nacházela samostatná osada.¹⁶⁾ Ves se

poprvé uvádí v roce 1393.¹⁷⁾ Zdejší tvrz zcela zmizela včetně mladší zástavby dvora. Dnes se zde nachází u hlavní silnice areál supermarketu Norma. Podle blíže do nedávna nepodložených pověstí měla stávat v těchto místech (50.6002517N, 15.5176228E) středověká tvrz. V první polovině 17. století zde stával svobodnický dvůr Václava Vejrychla z Genzenfelsu, známého štěpanického hejtmána (a podle početných pověstí jilemnického Fausta a tajného evangelíka), povýšeného za zásluhy v boji proti Švédům císařem Ferdinandem III. do šlechtického stavu.¹⁸⁾ Teprve po zboření tohoto zájezdního hostince před několika lety zde archeologický záchranný výzkum skutečně objevil zdivo středověké tvrže. Archeologii však mnoho času dopřáno nebylo.¹⁹⁾ Pod supermarketem jsou dnes zasuté, zbytečně zničené valeně klenuté sklepy.²⁰⁾ Doložena jsou další za socialismu betonem zalitá sklepení.

Lokalita Valteřice

Východně od Jilemnice směrem k Vrchlavě se nachází ves Valteřice (okr. Semily). Na severní straně se nalézá návrší zvané Hradisko. Konfigurace terénu však neukazuje, že zde někdy stávalo opevnění. Přesto zde hledání opevněné polohy bylo v zájmu již několika badatelů či archeologů.²¹⁾ Poloha je dávana do spojitosti s obrannou soustavou pomezí území kolem štěpanického hradu.

Vesnice Valteřice tvořila s naprostou pravděpodobností již od samého počátku východní okraj valdštejnského panství hradu ve Štěpanicích. Poprvé se uvádí v roce 1492 při dělení štěpanického panství. Již k roku 1394 se uvádí Jan z Valteřic, nelze však říci, zda se skutečně psal právě po těchto Valteřicích; stejného jména jsou ještě vsi u Lanškrouna a u České Lípy. Roku 1534 je ze soudní pře znám svědek Antoš z Valteřic, možná jen pouhý svobodník.²²⁾

Valteřice. Možná poloha hradu na hřebenu Malého Kozince, snad zbytek šíjového příkopu (foto autor 2018).

Opevněná poloha se nejspíše skutečně nacházela na jihovýchod od vesnice (nikoli tedy severně) na členitém a lesnatém hřebenu Malého Kozince (571 m n. m.). Hřeben je dnes poškozen několika lomy na kámen. Přesto je zde patrné místo, vyhlížející jako možné tvrziště. Lokalizace podle souřadnic je 50.6183208N, 15.5711825E. Vnitřní plošinu mohl obklopotvat příkop s venkovním valem. To potvrdzoval před třemi desítkami let údaj jednoho zdejšího velmi starého znalce vsi, který dané místo nazýval Na skalce. Jedná se o lom na odtěženém ostrohu směřujícím přímo do středu vsi. Hrad hledal na ostrožně Skalka i badatel Petr Randus, ovšem tato poloha se nalézá severozápadně od Valteřic, směrem ke štěpanickému hradu.²³⁾

Možná tvrz ve Žlábku

Za zcela neznámou lokalitu můžeme považovat spornou tvrz ve Žlábku mezi Jilemníci a Valteřicemi. V jilemnickém muzeu k této záležitosti není znám jediný údaj. Podle ústní informace sdělené autorovi tohoto příspěvku před 40 lety člověkem z Jilemnice měla ve Žlábku stávat „strážní“ tvrz. Polesím Žlábek prochází trasa někdejší zemské stezky z Jilemnice na Vrchlavě. Zde se jihozápadně od lomu tyčí výrazná ostrožna o přibližných rozměrech 40 x 20 m, silně zarostlá vegetací. Její souřadnice jsou 50.6190958N, 15.5361658E. Ze dvou stran je obklopena vysokými svahy, od západu terén působí jako pozůstatek parkánu či příkopu s venkovním valem. Od jihu a východu

Ve Žlábku, možné tvrziště (foto autor 2018).

je nižší převýšení, lom sousedí na východě. Vyvýšená poloha příliš nenaznačuje, že se jedná o vyvážku z blízkého lomu. Bez archeologického výzkumu nelze zjistit skutečnost. Badatel Ondřej Hájek se k možnosti této tvrže staví záporně.²⁴⁾

Lokalita v Martinicích

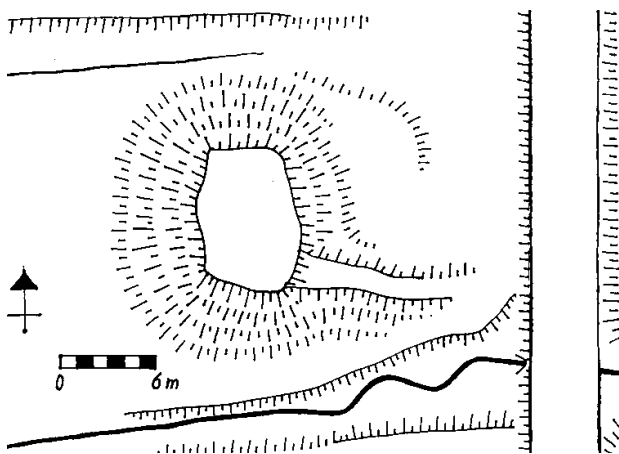
Vznik vsi Martinice v Krkonoších (okr. Semily) je spojována s valdštejnskou kolonizací a zakladatel osady se měl jmenovat Martin. Zda zde měl své sídlo, není však jisté; pocházel snad z rodu Štěpanických Valdštejnů. Podle názoru zdejšího archeologa PhDr. Jana Prostředníka lze spojovat vznik osady s osadou dehtářů, což potvrzují starší i novější archeologické nálezy.

Martinice, středověký objekt (foto autor 2017).

V roce 2015 při akci Jilemnického klubu přátel historie Transsaltum byla autorem tohoto článku objevena severně od martinického nádraží za hřbitovem lokalita, která by mohla být vodním tvrzištěm. Nachází se na souřadnicích 50°35'8.128"N, 15°32'40.484"E. Výrazný pahorek se tyčí

Plán středověkého objektu v Martinicích (zaměření a kresba autor 2018).

na okraji bývalé bažiny a pod posud neznámým zaniklým rybníkem. Podle turnovského archeologa jde bezpečně o středověký objekt, ale není jisté, zda se jedná o tvrz či relikv jiné stavby,²⁵⁾ například o mlýn. Pokus o sběr keramiky byl zcela negativní.

Možná tvrz Čejkovice

Za velmi problematickou může považovat zemanskou tvrz v Čejkovicích. Jediným zdrojem informací je soupis pomístních názvů v Onomastickém oddělení Ústavu pro jazyk český v Praze. O tvrzi Čejkovicích pojednává pověst dnes neznámého znění. Tvrz měla ležet na nevelikém pahorku a měla být dřevěná.²⁶⁾

Problémem je skutečnost, že nebyla zjištěna přesná poloha tvrze. Výsledky průzkumu autora na jaře roku 2017 příliš celou záležitost nevyjasnily. Čejkovice je seskupení tří samot, ležících kilometr jižně od okraje Martinic. Při hledá-

Čejkovice, možný zbytek tvrziště (foto autor 2018).

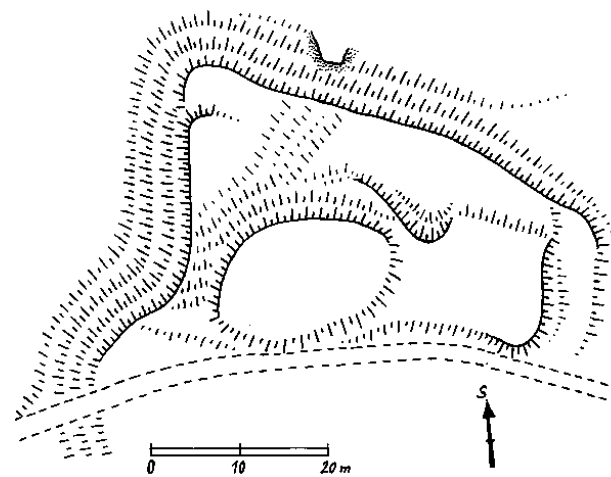
ní možné lokality byl podroben zkoumání nejvyšší vrchol v daném prostoru. Tím je kóta 561 m n. m. Její souřadnice jsou 50°33'44.090"N, 15°32'0.027"E. Nachází se 200 metrů jihovýchodně od jedné ze samot, čp. 288. Poloha je na severovýchodním okraji lesa a nejvyšší bod je v lese ohraničen sníženinou a je otázkou co to může být. Asi nejjednodušším vysvětlením je to, že se jedná o starý lom. Není v tomto prostoru jediným lomem. Může však jít také o příkop, poničený lomem. Letecké mapy neukazují profil případného zaniklého příkopu v severovýchodní polovině místa. Pouze zjišťovací archeologický výzkum by mohl dát konečnou odpověď.²⁷⁾

Fortifikace v Rovnáčově

Posud nevyjasněnou je fortifikace v Rovnáčově (okr. Semily) mezi Martinicemi v Krkonoších a Studencem u Horek. Patrný terénní útvar se nachází 800 m severovýchodně od křižovatky Na špici (50.5712694N, 15.5534125E). Zpráva o této tvrzi pochází z ústního podání jednoho starousedlého obyvatele sousední Zálesní Lhoty z 80. let minulého století. Místo podle z leteckých map a na základě osobní návštěvy lokalizoval člen KASu Ondřej Hájek. Archeologický výzkum turnovského muzea v polovině dubna 2014 přinesl jen omezené výsledky. Množství nalezené přepálené mazanice bez přítomnosti keramiky nedokázalo lokalitu blíže datovat.

Fortifikace v Rovnáčově. Pohled od severní strany (foto autor 2014).

Rovnáčov, půdorys fortifikace (zaměření a kresba autor 2014).

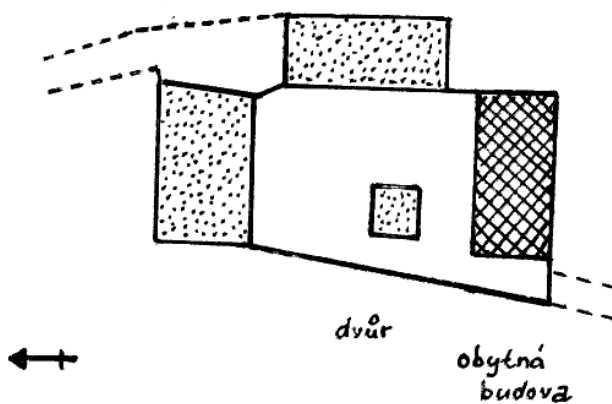
Lokalita má téměř trojúhelníkový útvar s možností obvodového příkopu. Tvar je zřetelný právě z některých leteckých map. Celková konfigurace terénu naznačuje, že se jedná o opevněnou polohu, kde je patrně zachován venkovní val a zasypaný příkop. Jediněčný rozhled na masív Krkonoš a přítomnost staré stezky níže severně pod svahem dává možnost předpokladu, že tento objekt byl strážního charakteru a jeho existence trvala pouze krátkou dobu.²⁸⁾

Možná tvrz Zásadka

Do počtu šlechtických sídel na Jilemnicku musíme počítat i Zásadku. Vznik této osady musíme hledat až po roce 1492; při rozdělení štěpanického panství onoho roku se na štěpanickém ani na jilemnickém panství Zásadka neuvádí. Případné drobné zboží není doloženo. Poprvé se uvádí v roce 1574, kdy z části náležela k jilemnickému panství Závíše z Újezdce. Druhá část tvořila samostatný statek, podle kterého se v roce 1582 psal Václav Zásadecký, člen

Možný pozůstatek tvrze Zásadka – Roztoky u Jilemnice čp. 67, pohled na západní stranu (foto autor 2014).

Zásadka – Roztoky u Jilemnice čp. 67, situační pláněk (zhotovil autor 2014).

rodu pánů Jilemnických z Újezdce. Je známo, že vedl spor s Albrechtem Gotfrýdem Kříneckým z Ronova. Zemřel v roce 1612. Po něm je v letech 1615 až 1629 doložen jeho syn Závíš, dále Václavův bratr Diviš Zásadecký, ten ale pouze v roce 1615. Zásadecký dvůr je doložen poprvé v roce 1618.²⁹⁾ Za třicetileté války byla Zásadka zničena Švédy a připadla k jilemnickému panství. Existující dvůr měl účel poplužního dvora a dnes slouží jako rekreační objekt.

Stojící dvůr Zásadka (okr. Semily) je situován na severovýchodním konci Roztok u Jilemnice. Leží necelého půl kilometru západně od železničního nadjezdu jako čp. 67. Souřadnice dvora jsou 50.5785811N, 15.5078272E a je umístěn na severní straně silnice, kde v jeho jižním čele stojí podélné stavení barokního charakteru se základovým zdívkem z velkých kamenných kvádrů. Východní nižší část stavby je mladší, západní je podsklepena, velký valeně klenutý sklep je na západní straně. Ostatní stavby dvora jsou dřevěné a dnes silně chátrající.³⁰⁾

Tvrz Peřimov

Peřimov (okr. Semily) je vesnice ležící 3 km západně od Jilemnice. Na jejím západním okraji se tyčí nad tokem potoka Olšiny skalnatá výšina zvaná Hrádek (souřadnice 50.6192844N, 15.4411989E). V těchto místech je dnes stavení čp. 76. Podle lidové tradice a již neznámých archeologických nálezů³¹⁾ se zde nacházela ve středověku ze-

Peřimov – místo bývalé tvrze Hrádek s čp. 76 (foto autor 2018).

manská tvrz. Nalezená keramika byla datována do pozdního středověku. Zdejší pověst hovoří, že tvrz měla být sídlem loupežníků a proto byla dobyta a zničena hotovostí ze štěpanického hradu.³²⁾ První zmínka o Peřimově pochází již z roku 1362, kdy se připomíná Albrecht z Peřimova, tehdy asi po prvních německých osadnících zvaný německy a „tol Pylherymdsdorf“. Albrecht byl snad zdejší kolonizátorem a jako rychtář zde držel manství. Manství náleželo vyšehradské kapitule.³³⁾

Výčet lokalit na Jilemnicku by mohl pokračovat vzdálenějšími místy. K jihu v prostoru Studence se nacházelo celkem pět sídel, na východě v Mříčné byly dvě středověké tvrze, v Hraňčově byl založen barokní zámek, nedokončený, dnes rozvojem lomu odtěžený. Na jihovýchod od Jilemnice leží Kruh se zbytky tvrze a sídlo v Roztokách nebylo lokalizováno. Uvedené lokality byly publikovány na stránkách Hlásky – zpravodaje KASu anebo jsou obsaženy v třídílné Encyklopedii českých tvrzí.³⁴⁾

Poznámky: **1)** Luštinec, J.: Jilemnice historická zastavení. Jilemnice 2000. **2)** Zeman J. – Vaníček V.: Tisíc let na stráži (Hornojizerské krajiště). Navarov 1934. **3)** Špráchal, P.: Štěpanice Zřícenina hradu u Jilemnice. Dobrá 2005. **4)** Fišera, Z. 2007: Hrady, zámky a tvrze na jižní straně hor. In: Krkonoše – příroda, historie, život. Praha 2007, s. 543–550. **5)** Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého V. Praha 1887, s. 238–249. **6)** Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého X. Praha 1895, s. 294 a n. **7)** – Fišera, Z.: Hrady, zámky a sídla okresu Semily. Strojo-pis kolem roku 2000. **8)** Fišera, Z.: Jilemnice zámek. Jilemnice 1991. **9)** Podle názoru ředitele jilemnického muzea doktora Jana Luštince. **10)** Prostředník, J. – Luštinec, J.: Unikátní objev gotického kostela v areálu jilemnického zámku, Krkonoše – Jizerské hory 2017, č. 3, s. 8–12. **11)** Svoboda, L.: Jilemnice. In: Kolektiv autorů: Encyklopedie českých tvrzí I. Praha 1998, s. 262–263. **12)** Citace v pozn. 5, s. 237. **13)** Osobní archiv autora z bádání od sedmdesátých let 20. století. **14)** Gabriel, F. – Novosadová, O.: Stavebně-historický průzkum. Jilemnice – pivovar čp. 1. Ústí nad Labem 2005. Uloženo na Městském úřadě v Jilemnici. **15)** Citace v pozn. 5, vyobrazení vedle s. 250. **16)** Jilem byl připojen k Jilemnici až v 19. století. **17)** Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny II. Praha 1949, s. 148. **18)** Fišera, Z.: Václav Weyrych Brannský, Jilemnice slovem a obrazem – zpravodaj MěNV Jilemnice říjen 1979, s. 8. **19)** Prostředník, J.: Archeologický výzkum v areálu dvora Václava Vejrycha z Gemsenfelsu v Jilemnici. In: Almanach Klubu přátel historie v Jilemnici

Transsaltum V. Jilemnice 2015, s. 8–13. **20)** Průzkum autora tohoto článku. **21)** Jmenovitě PhDr. Jiří Sigl a PhDr. Jiří Kalferst, Muzeum východních Čech Hradec Králové. **22)** Šimák, J. V.: Středověká kolonizace v zemích českých. In: České dějiny sv. 1/5. Praha 1938, s. 29. **23)** Archiv autora tohoto článku. **24)** K lokalitě neexistuje žádný písemný pramen. **25)** Fišera, Z.: Tři martinická tvrziště?, Martinický zpravodaj XXVII/2017, č. 1, s. 27–28. **26)** Černý, G.: Pomístní názvy pro obec Martinice v Krkonoších. Rukopis z r. 1973 uložený v Onomastickém oddělení Ústavu pro jazyk

český v Praze. **27)** Citace v pozn. 26. **28)** Citace v pozn. 26. **29)** Citace v pozn. 5, s. 249. **30)** Fišera, Z.: Zásadka. In: Almanach Klubu přátel historie v Jilemnici Transsaltum V. Jilemnice 2015, s. 23–27. **31)** Informace pana Bohuslava Koudelky z Peřimova (†). **32)** – Horáček, J.: Hadí štěstí, pověsti západních Krkonoš. Semily 1999. **33)** Menšík, F.: Soudní kniha města Jičína od r. 1392 do roku 1407. Jičín 1898, s. 15, 23. **34)** Kolektiv autorů: Encyklopedie českých tvrzí II. Praha 2000.

Jeníkovice a nápravy na panství Horšovský Týn

Petr Rožmberský

Nápravou se nazývala venkovská nemovitost, obyčejně dvůr, odevzdaná vlastníkem do držení a užívání tzv. nápravníkovi, který za to byl povinen službou (pravidelně vojenské povahy k ochraně vlastníka), později nahrazovanou peněžitými dávkami. Nápravník byl osobně svobodný. Od 16. století byli nápravníci počítáni ke svobodníkům, s nimiž později splynuli. Vyskytovali se na klášterních nebo zápisných statcích. Tak mluví o nápravách Ottův slovník naučný.¹⁾

Nápravy se vyvinuly především na církevních statcích. Vyšší duchovenstvo (arcibiskup) a kláštery měli jako jiní držitelé pozemských statků povinnost válečné služby. Také na ochranu církevních hodnostářů a jejich majetku bylo potřeba obránců. Proto byly propůjčovány či levně (dědičně) prodávány nemovitosti jak nešlechtickým, tak urozeným osobám povinným vrchnosti pouze brannou službou. V pokojných časech byla tendence měnit tuto službu na roční poplatek. V 17. století branná povinnost platící dosud pro všechny statky a panství přechází v peněžitou náhradu zeměpánovi, za níž pořizuje námezdní vojsko. S tím se měnilo i postavení nápravníků – jedni se stali řadovými poddanými, jiní se stali svobodníky. Od 17. století, kdy již nové nápravy nevznikaly, se nápravy a nápravníci z dějin ztrácejí.²⁾

Nápravy na panství Horšovský Týn

Internetové stránky o svobodnících/nápravnících uvádí jejich buď krajské nebo celostátní seznamy, dochované z různých dob. Zde nacházíme v soupisu svobodství a jejich držitelů z roku 1605 na Horšovotýnsku jen Jiříka Věvrovského ve Věvrově a možná sem náleží také pan Henrych Semecký (tj. Semošický?). V berní rule k roku 1654 je zachycen jen Jakub Malý v Lisově a svobodné dvory Ludvíka Crahmera v Pocinovicích a Matouše Singera ve Věvrově. V posledně jmenovaných lokalitách jsou svobodnické dvory roku 1789 v majetku hraběte Ferdinanda Trattmannsdorfa a manželů Platzerových.³⁾ Zdá se, že ve všech případech jde o svobodníky, nikoli o nápravníky – jen v případě Semošic (?) by mohlo jít o nápravu.

O nápravách na panství Horšovský Týn pojednává studie otištěná ve výroční zprávě domažlického archivu se sídlem v Horšovském Týně.⁴⁾ Podle ní zdejší biskupské a pak arcibiskupské zboží vzrůstalo, přibývalo vojenských, hospodářských i správních záležitostí a purkrabí s hradní čeledí na to již nestačil. Ve 14. století proto došlo k zakládání nápravnických usedlostí. Nápravníci vedle vojenských povinností prý měli být hlavní oporou purkrabského úřadu ve správních a hospodářských záležitostech

panství. Téměř s určitostí studie předpokládá účast nápravníků při obraně hradu a města Horšovského Týna při obležení husity roku 1422 a 1431 a má za jisté, že se aktivně podíleli na drobné válce mezi katolickým Horšovským Týnem a husitskými Domažlicemi. Postupem doby ztráceli nápravníci na významu, někteří zanikli mezi ostatními poddanými, jiní se stali svobodníky.⁵⁾

Zde je třeba podotknout, že z jiných církevních panství neznáme angažovanost nápravníků ve správních a hospodářských záležitostech panství a dochované výsadní listy na nápravy se o něčem takovém ani nezmiňují – týkají se jen jejich vojenských povinností, za něž drželi nápravnický dvůr s pozemky osvobozenými od feudální renty.⁶⁾ Správní a hospodářské záležitosti měli na těchto panstvích na starosti příslušní úředníci a rychtáři.

Pojednávaná studie dále uvádí, že ze 14. století máme zprávy jen o nápravách v Horšově a Honezovicích, i když je nutné předpokládat vznik i dalších náprav, o nichž se však dochovaly zprávy až z druhé poloviny 16. století – v Kocourově, Borovici, Mezholezích, Semošicích a Drahotíně. Náprava byla i přímo v Horšovském Týně. Tehdy už však instituce nápravníků byla v hlubokém úpadku. Autor studie opět opakuje, že od samého počátku bylo rozmístění náprav na panství upraveno tak, že jejich prostřednictvím purkrabí ovládal a řídil svěřené panství správně, hospodářsky i vojensky.⁷⁾ Následují jednotlivé výše uvedené nápravy a zprávy o nich a nápravnících. V případě náprav, o nichž by měly být zprávy ze 14. století, můžeme podotknout, že co se týče Honezovic, měly být podle studie před rokem 1341 majetkově rozděleny na část patřící kladrubskému klášteru a na část náležející k horšovotýnskému arciděkanství, na níž měl sídlit nápravník, který byl povinen platit a sloužit arciděkanovi.⁸⁾ Studie vychází ze Sedláčkových Hradů, kde se uvádí v podstatě totéž.⁹⁾ Sedláček vycházel z pramene z roku 1341, který uvádí některé příjmy horšov-

Jeníkovice na císařském otisku mapy stabilního katastru z r. 1838. Vlevo ves, vpravo poplužní dvůr (<http://archivnimapy.cuzk.cz> – katastr Jeníkovice).

ského arciděkanátu, mezi nimiž je také uvedeno „propugnaculum“ se dvěma dvory v Honezovicích, platící půldruhé kopy českých grošů ročně.¹⁰⁾ Propugnaculum je vykládáno jako objekt s vlastním opevněním, který je součástí většího celku, tedy dvora, především na církevních panstvích.¹¹⁾ Zdá se tedy, že šlo o poplužní dvůr s pevnou ústřední stavbou a dalšími dvěma poddanskými dvory, patřící v Honezovicích, jinak kladrubských, arciděkanovi. Nic nenavědčuje naprávě a až ta, kterou tu měl kladrubský klášter, se po připojení kladrubské části vsi k horšovotýnskému panství stala jeho nápravou, existující ještě v 16. století (viz dále).

Zprávy o nápravnících z druhé poloviny 16. století pochází z dílčí cedule bratrů z Lobkovic. Jejich otec Jan mladší z Lobkovic totiž roku 1539 koupil zástavní arcibiskupské panství Horšovský Týn do dědičného vlastnictví (jeho součástí byl i pustý hrad Starý Herštejn s příslušenstvím), tvořené zámkem a městem (s dvěma předměstími) Horšovský Týn, poplužními dvory týnským a horšovským a vesnicemi Semošice, Mrchojedy, Třebnice, Němčice, Březí, Mračnice, Mašovice, Polžice, Medná, Roudná, Kocourov, Krakov, Mezholezy, Buková, Velký Malahov, Doubrava, Borovice, Srby, Drahotín, Načetín, Hvožďany, Malý Malahov, Sedlec, Výrov, Jeníkovice a pusté vsi Lazec, Vranov a Strýčkovice, a také vsi vyšehradského kostela Semněvice a Bozdř. Jan mladší z Lobkovic získával postupně ještě další majetky jinde v Čechách. Jeho dědici byli dva synové; ještě nezletilý Vilém a již dospělý Kryštof, který panství řídil do dospělosti bratra. V roce 1587, když Vilém dospěl, došlo k dělení majetku. Kryštof obdržel jiná panství, Vilém panství Horšovský Týn a otcem roku 1546 přikoupené čečovické panství (tvrz, dvůr a ves Čečovice, vsi Bukovec, Neměnice, Ostromeč, Neuměř, Všekary a Štichov) se zástavním staňkovským zbožím.¹²⁾

Z dílčí cedule z roku 1587 vidíme, jak postupovalo hospodaření šlechty ve vlastní režii – tři poplužní dvory existující na panství v první polovině 16. století se do roku 1587 rozmnožily o dvory třebnický, jeníkovický, újezdecký a trubecký.¹³⁾ V uvedeném pramenu jsou také zmínky o (nejmenovaných) nápravnících, využitě i výše popsanou studií.

Náprava v Horšově se vyvinula ve tvrz a zanikla již v neklidném 15. století. Byla dokonce zjištěna archeologicky.¹⁴⁾ V dílčí ceduli z roku 1587 se o Horšově dozvídáme pouze to, že v celé vsi byly jen tři usedlosti, poplatné horšovskému faráři.¹⁵⁾

V Honezovicích roku 1587 nápravník drží půldruhého lánů dědin, „z toho podle listu a smlouvy od předešlých pánů na to daného jak registra ukazují“, platí na sv. Jiří a sv. Havla po 2 kopách 55 grošů.¹⁶⁾ Mělo by jít o bývalou nápravu kladrubského kláštera připomínanou zde k roku 1411,¹⁷⁾ která byla připojena k horšovotýnskému panství spolu s kladrubskou částí vsi, přikoupenou roku 1545. Kladrubský nápravník však sloužil opatovi s koněm, samostřílem, v pancíři a železném klobouku.¹⁸⁾ Snad již došlo ke zrušení vojenské povinnosti nápravníka a tím také ke zpoplatnění jeho pozemků.

V Kocourově je roku 1587 nápravník, který je povinen „kůň dobrý chovati a kdyby toho potřeba nastala, do tažení pacholka ve zbroji jak náleží vypraviti“. Dvě usedlosti ze vsi Medné však nápravníku do Kocourova dávají části své feudální renty – z jedné na sv. Jiří 16 grošů, na sv. Havla 17 grošů, 4 slepice, 30 vajec a 3 dny roboty, z druhé 34 a 34

grošů, 8 slepic, 60 vajec a 6 dní roboty.¹⁹⁾ Tady ještě nápravník měl vojenskou povinnost, za což měl držet svobodné pozemky. Za co mu však byla od vrchnosti postoupena část feudální renty, dokonce s robotou (Medenští zřejmě robotovali na jeho polnostech), není jasné.

Ves Borovice – v roce 1557 bylo vrchností přikázáno zdejšímu nápravníku, aby se do šesti neděl „odtud ven vyprodal“.²⁰⁾ Bližší okolnosti tohoto případu nejsou známy. Roku 1587 se praví, že v této vsi je nápravník, „dává při Vánocích z louky dva koláče po 4 groších a 2 loty šafránu“.²¹⁾ O jeho právech a povinnostech se nic nedozvídáme. Zdá se, že ke svým svobodným dědinám si pronajal panskou louku. Náprava byla nejspíše transformována na svobodný dvůr, který držel poddaný Josef Steinbach ještě roku 1762.²²⁾

O nápravě v Mezholezích Fridrichova studie říká, že ji dílčí cedule jen uvádí, ale bez jakýchkoli podrobností.²³⁾ Ovšem roku 1587 se píše, že při vsi Mezholezích je náprava, „drží půl“ jeden ze sedláků a po čtvrtinách další dva; celkem platí na sv. Jiří a na sv. Havla vrchnosti po 3 kopách míšeňských grošů.²⁴⁾ Znamená to, že náprava byla zřejmě již zrušena a její pozemky měli pronajaty zdejší sedláci.

V Semošicích se jeden z usedlíků jmenuje Mráz a podle nízké feudální renty má jen chalupu. Na konci zápisu o Semošicích je však poznamenáno, že Mráz drží nápravu, ze které nedává žádný plat – místo toho má povinnost hlídat les Drabalovec při vsi.²⁵⁾ Opět se zdá, že náprava je již zrušena o její pozemky za odměnu užívá hajný; nápravníkem, jak uvádí často zmiňovaná studie,²⁶⁾ už jistě není. Přesto se bývalá náprava mohla potom stát svobodným dvorem – viz výše pan Hendrych Semecký.

Problematický je Drahotín. Cedule z roku 1587 zaznamenala, že ke zdejší rychtě náleží půl lánů pozemků, z něž se nic neplatí, „než zpráva jest, že [rychtář] povinnost má chovati kůň a kdyby toho potřeba nastala, do pole s pánem ve zbroji sám aneb na svém místě někoho vypraviti. Též povinen jest pánu dva chrty chovati“. Ze tří usedlostí dávají poddaní část feudální renty (konkrétně neuvedenou) k rychtě rychtáři. Drahotínští mají za povinnost sklízet louku a pole u Horšovského Týna a rychtář při tom má být, dokud se vše nesklidí. Za tu práci se mu dává 24 krejcarů a 3 vědra žita. K rychtě náležel rybníček, který spolu s částí rychtě patřících luk a dědin byl zatopen rybníkem; za to byla rychtáři poskytnuta náhrada. K tomu přidán rychtáři za ten rybníček mlýn s loučkou, v kterém je vrchnostenská pila. Ze tří usedlostí z Hory sv. Václava náleží peněžité plat vrchnosti, ale slepice, vejce a sýry se dávají drahotínskému rychtáři.²⁷⁾ Studie J. Fridricha správně předpokládá, že tu bývala náprava, z níž byla učiněna rychta. Připouští však domněnku, že šlo o svobodného rychtáře s výsadou, která stanovila téměř stejné povinnosti a práva, jako mívali nápravníci.²⁸⁾ Podle obratu „než zpráva jest“ (tj. povídá se), je však možné soudit na to, že jde jen o reminiscenci na nápravu. Z původních pozemků nápravy zbyl jen svobodný půllán; ostatní bylo zřejmě zatopeno novým rybníkem a rychtář za to dostal náhradu. Proč dostává část feudální renty od usedlých v Hoře sv. Václava, není jasné, zrovna tak, proč je placen za dohled nad poddanými. Patrně to byl na horšovskotýnskému panství zvyk – také rychtář z Bukové měl s poddanými zajišťovat sklizení louky u Horšovského Týna, za což byl odměňován.²⁹⁾

Trend rušení náprav potvrzuje i případ nápravy v Horšovském Týně. Ta byla roku 1557 z příkazu vrchnosti

zrušena a nápravníkovi Bartoši Staňkovi bylo nařízeno, aby prodal svůj majetek a z města se vystěhoval.³⁰⁾

Jeníkovice

Víska Jeníkovice (Dingkowitz, okr. Domažlice) se nalézá 3,5 km jižně od horšovotýnského hradu, na obou březích Podhájského potoka s rybníkem uprostřed. Vlastní ves je převážně na pravobřeží, zatímco levobřeží dominují pozůstatky poplužního dvora.

První zmínka o Jeníkovících se dochovala z roku 1312, kdy je jmenována mezi několika dalšími vesnicemi při vyrovnání o desátky mezi horšovským arciděkanem a vikářem horšovotýnského kostela.³¹⁾ Roku 1341 náleželo mimo jiné k horšovskému arciděkanátu pět hřiven stříbra odváděných ze vsi Jeníkovíc.³²⁾

Před husitskými válkami se dozvídáme, že v Jeníkovících existuje náprava (výše pojednanou studií nebyla zaznamenána). Roku 1405 byl řešen jakýsi problém, týkající se „feodum alias napravam“ ve vsi Jeníkovících. Náprava byla koupena za 25 kop českých grošů pro Jana z Borovice a jeho ženu Markétu jejich příbuzným, lipoltickým farářem Václavem.³³⁾ Toho si povšimli již jiní autoři a uvádějí v Jeníkovících existenci horšovotýnské nápravy.³⁴⁾

V urbáři z roku 1587 se o ní již nečiní zmínka. Tehdy bylo v Jeníkovících pět usedlostí. Z jedné šla feudální renta vrchnosti (Lobkovicům), ze čtyř týnskému prelátu. Dále tu byl vrchnostenský poplužní dvůr, k němuž náleželo okolo dvou a tří čtvrtí lánu dědin a louky na 20 vozů sena.³⁵⁾ Tento dvůr vznikl po roce 1539 – tehdy ještě neexistoval – viz výše. Z opisu urbáře (druhá polovina 19. století) vzniklého okolo roku 1660³⁶⁾ se dozvídáme něco o podobě dvora: byl „ode zdi a dřeva vystavěn, kryt cihlami a šindelem, s obytnými světnicemi, koňskými, volskými a dobytčími stájemi, obilnou sýpkou a stodolou se dvěma mlaty (počet usedlostí se nezměnil). To již bylo na horšovotýnském panství 14 vrchnostenských dvorů.“³⁷⁾

V tomtéž prameni nacházíme také popis zámku v Horšovském Týně a zámku v Čechovicích, ale nejen to – jsou uvedeny i další rytířská sídla – tvrze: Mířkov, Jeníkovice, Hlohová a (Dolní) Kamenice. Tvrze Hlohová a Kamenice jsou zde popsány, u Mířkova a Jeníkovíc je jen udána vzdálenost od Horšovského Týna. Mimo „Rittersitz Dingkowitz“ byly tvrze v ostatních lokalitách připojené k horšovotýnskému panství po roce 1587 a historická literatura je znala.³⁸⁾

Nejde tudíž o opis urbáře z roku 1587 jak se uvádí, ale z doby okolo roku 1660 (viz výše). Až v té době je tedy zaznamenána tvrz Jeníkovice – nikoli roku 1587, jak říká regionální literatura, která předpokládá, že rytířské sídlo bylo vytvořeno z někdejší nápravy a stávalo v místech dvora.³⁹⁾ Tento předpoklad byl vysloven již v Hradech nakladatelství Svoboda (kde je též špatné vrocení zmínky o nápravě, ale správné datování opisu urbáře), kde je však informace o tom, že dnes připomínají tuto tvrz pouze tři sklepní místnosti v domě čp. 1 na návrší na kraji vsi s více než metr silnými zdmi. Jedna z místností je klenutá s pilířem uprostřed.⁴⁰⁾ To však je jinde zpochybněno – někdejší nápravnický dvorec stával pravděpodobně na okraji výrazné terénní hrany v prostoru dnešního barokního hospodářského dvora, nebyl však dosud spolehlivě lokalizován. Přízemní prostory obytného stavení, sklenuté cihelnými klenbami s výsečemi, jsou někdy neprávem považovány za sklepení staré tvrze.⁴¹⁾

Objekty jeníkovického dvora na leteckém snímku dnes (<https://mapy.cz>).

Objekty jeníkovického dvora od severu (<https://mapy.cz>, foto 2015).

Objekt jeníkovického dvora kdysi v zahradě od jihu (<https://mapy.cz>, foto 2015).

Na Müllerově mapě Čech z roku 1720 v Jeníkovících značka pro zámek umístěna není. První vojenské mapování (1764–1768) zachycuje obdobnou situaci jako císařský otisk mapy stabilního katastru z roku 1838 – zde vidíme na pravobřeží dvůr na klasickém čtverhranném půdorysu. Vedle něj, v rozsáhlé zahradě/sadu stojí další stavení.⁴²⁾ Část dvora byla v 80 letech 20. století zbourána,⁴³⁾ jinde se říká, že na konci téhož věku byl dvůr zbořen. O klenbách se již nehovoří.⁴⁴⁾

Na současném leteckém snímku můžeme pozorovat pozůstatky dvora, z něž zůstala stát pouze budova v bývalé zahradě a drobná část dvorské budovy.⁴⁵⁾ Dnešní zbývající objekty již popisná čísla ztratily. Obytnou budovou dvora čp. 1 bylo nejspíše stavení na půdorysu „L“ v severovýchodním nároží dvorské dispozice. Klenby na středový sloup by se tedy ještě mohly nacházet v jejím severním pozůstatku. Proč byl Jeníkovický dvůr po polovině 17. století označen jako rytířské sídlo tedy zatím zůstává záhadou. Možná, že byl výstavnější než ostatní dvory v okolí a jen to ho v očích autora zápisu učinilo rytířským sídlem, možná k tomu přispělo právě uvedené klenutí.

Poznámky: **1)** JTe. [Teige, J.]: Náprava. In: Ottův slovník naučný XVII. Praha 1901, s. 1035. **2)** Müller, V.: Svoobodníci. Pokus o monografii ze sociálních dějin českých 15. a 16. století, Praha 1905, s. 22–27. **3)** <http://www.svoobodnici.cz> – projekt J. J. K. Jindry [18. 5. 2017]. **4)** Fridrich, J.: Manské zřízení na panství Horšovský Týn. In: Výroční zpráva Okresního archivu Domažlice za rok 1977. Horšovský Týn 1978, s. 47–54. **5)** Citace v pozn. 4, s. 48, 53. **6)** Např. na sousedním kladrubském klášterství – viz Rožmberský, P.: Nápravy a nápravníci na příkladu Benešovic a Lobež. In: Sborník Muzea Českého lesa v Tachově 35. Tachov-Domažlice 2017. **7)** Citace v pozn. 4, s. 48–49. **8)** Citace v pozn. 4, s. 50. **9)** Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrže Království českého IX. Praha 1893, s. 119. **10)** Emler, J. (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III. Pragae 1890, s. 35. **11)** Např. Rožmberský, P.: Dvory plaských cisterciáků. Edice Zapomenuté hrady, tvrže a místa č. 21, 2. doplněné vydání. Plzeň 2008, s. 9; Charvátová, K.: Hospodářské dvory klášterů ve světle písemných pramenů (Ke stavební podobě dvorů řádu benediktinského, premonstrátského a cisterckého). In: Archaeologia historica 12. Brno 1987, s. 287–299. **12)** Citace v pozn. 9, s. 99, 118. **13)** Státní oblastní archiv v Plzni, fond Velkostatek Horšovský Týn, i. č. 667, kart. 1 – urbář panství Horšovský Týn a Čechovice 1587, fol. 2v, 65v. Dostupné na: <http://www.portafontium.eu>. **14)** Foster, L.: Zaniklá tvrz Horšov. Hláska – zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka XVII/2006, č. 4, s. 5–60. **15)** Citace v pozn. 13, fol. 28v. **16)** Citace v pozn. 13, fol. 80. **17)** Citace v pozn. 6. **18)** Citace v pozn. 9. **19)** Citace v pozn. 13, fol. 27–27v, 30. **20)**

Státní okresní archiv Domažlice, fond Am H. Týn, inv. č. 45, sign. K10 – Kronika města 1555–1768, fol. 7. Dostupné na: <http://www.portafontium.eu>. **21)** Citace v pozn. 13, fol. 36. **22)** ak [Kondrys, A.]: Jeníkovice (Digkowitz). In: Procházka, Z. – Kondrys, A.: Horšovskotýnsko. Historicko-turistický průvodce č. 9. Domažlice 1997, s. 18; Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech – Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 88 (zde omylem v roce 1406). **23)** Citace v pozn. 4, s. 50. **24)** Citace v pozn. 13, fol. 37v. **25)** Citace v pozn. 13, fol. 49v. **26)** Citace v pozn. 4, s. 50. **27)** Citace v pozn. 13, fol. 56v–57v, 63. **28)** Citace v pozn. 4, s. 51. **29)** Citace v pozn. 13, fol. 39–39v. **30)** Citace v pozn. 4, s. 51. **31)** Emler, J. (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III. Pragae 1890, s. 35. **32)** Citace v pozn. 10. **33)** Tadra, F. (ed.): Soudní akta konzistoře pražské V. Praha 1899, s. 32. **34)** Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny II. Praha 1949, s. 124; první cit. v pozn. 21, s. 76; druhá cit. v pozn. 21. **35)** Citace v pozn. 13, fol. 14v, 2v. **36)** První cit. v pozn. 33. **37)** Státní oblastní archiv v Plzni, fond Velkostatek Horšovský Týn, i. č. 667, kart. 1 – urbář panství Horšovský Týn a Čechovice po 1639, opis z 2. poloviny 19. století, fol. 51, 47v. **38)** Citace v pozn. 9, s. 114–116, 119. **39)** První cit. v pozn. 22, s. 76; druhá cit. v pozn. 22. **40)** Bělohávek, M. a kolektiv: Hrad, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha 1985, s. 117. **41)** První cit. v pozn. 22, s. 76. **42)** <http://oldmaps.geolab.cz> – map. list č. 188; <http://archivnimapy.cz> – katastr Jeníkovice. **43)** První cit. v pozn. 21, s. 76. **44)** Druhá cit. v pozn. 22. **45)** <https://mapy.cz>.

Zaniklá tvrz a ves u Smrčenska

Jakub Vazač – Jan Vazač

Zhruba 5 kilometrů jihozápadně od Světlé nad Sázavou se na levém břehu nespočtem balvanů poseté řeky Sázavy rozkládá hluboký les, v němž se skrývá zaniklý sídlištní komplex tvrže a vsi (k. ú. Dolní Město, okr. Havlíčkův Brod), nazývaný po blízké samotě Smrčenskem.

Dovede vás k němu silnice spojující Lipničku s Meziklasím, z níž u křížku před Panuškovým srubem odbočte vpravo na pěšinu, jejíž nejnudržovanější povrchu a severozápadního kurzu se držte i po vstupu do lesa, v němž se před vámi zhruba po 600 metrech objeví rozcestí s na stromě upevněnou značkou informující o sleposti vpravo odbočující cestičky. K této křižovatce zleva přitéká potůček pramenící v příkopu tvrže jen pár desítek metrů od vás, takže stačí nechat se jím vést a už od propustku začnete rozeznávat tvary tvrzíště.

Zní to složitě? Pak jednoduše dojeďte do Remuty, po historickém mostě klenoucím se nad Meziklaským potokem vejdete do lesa a tam stoupejte místy hlubokým úvozem směrem na východ až k místu, kde se lesní silnice štěpí vlevo do Smrčného a vpravo k nám již známému rozcestí (obr. 1).

Pro uživatele moderní technologie ještě dodáme, že přibližné GPS souřadnice jsou 49.6520878N, 15.3604425E.

Popis a pokus o rekonstrukci

Při realizaci tvrže u Smrčenska bylo nutné zohlednit její vazbu na vesnici hospodářsky zajišťující místního zemanu. Zřejmě z tohoto důvodu byla pro staveniště zvolena 440

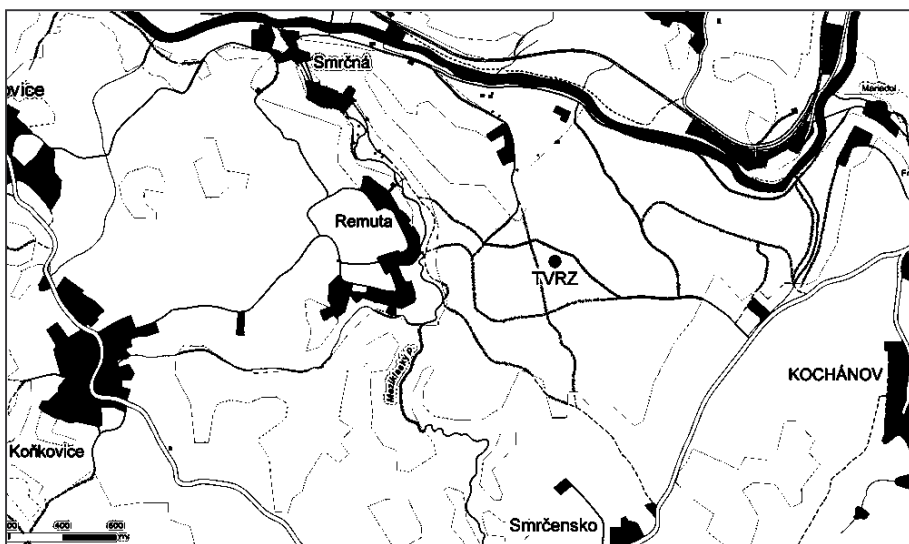
metrů nad mořem ležící planina s pramenem, jen mírně klesající ze severního úbočí vrchu Smrčensko (494 m n. m.) k řece Sázavě, na západě končící Meziklaským potokem, na východě údolíčkem bezejmenné vodoteče.

Z tvrže samotné se nejlépe dochoval dnes již málo vydatným pramenem napájený vodní příkop. Ten má tvar podkovovitého rybníku, na jihu narušeného zásypem nejspíše recentního původu, na severovýchodě ukončeného 15 metrů dlouhou hrází, jež je v současnosti ve dvou třetinách délky protržená (obr. 3).

Do příkopu jako poloostrov zasahuje pahorek navršený z vytěžené zeminy, na němž byl ze statických důvodů postaven pouze sroubený a maznicí nahozený objekt. Zbyla z něj přibližně 7,5 metrů dlouhá a 6 metrů široká prohlubeň, vzniklá nikoli propadem sklepů, ale vymezená pozůstatky obvodových konstrukcí (obr. 4). K ní se na severu připojuje stejně široká, ale jen 4 metry dlouhá prostora vyběhající před opevnění. Jde nejspíše o přístavek či příhrádek, z nějž se do tvrže vstupovalo. Přístupová cesta však mohla být vedena i po úzké hrázi vodního příkopu přiléhající k východní straně tvrže.

Svým umístěním a využitím terénu se tvrz u Smrčenska nápadně podobá nedaleké tvrzi melechovské, z níž se dochovala skalka se zříceninami obytné věže chráněné vodní nádrží a příkopy. U námi zkoumaného tvrzíště byla chybějící skalka nahrazena umělým návrším, což je řešení charakteristické pro rovinné pevnůstky zvané motte, na našem území nejvíce zastoupené v nížinách Moravy (Smr-

Obr. 1: Poloha Smrčenska a tvrze (<https://mapy.cz> – dopravní).

čensku nejbližší je pod Plandry u Jihlavy).¹⁾ V případě tvrze u Smrčenska ovšem nejde o ryzí motto; důvodem, proč se přistoupilo k uvedenému způsobu stavby, byla snaha přiblížit na nevhodném místě situované šlechtické sídlo tehdy velice oblíbené věžové tvrzi, pro kterou scházela nad okolím vyčnívající poloha. Nesednutá navezená půda však neumožňovala stavět kamenné zdivo hrozící sklouznutím, proto byla obytná věž nahrazena nejspíše jen patrovým roubeným palácem.

Správně interpretovat při tvrzi situované pozůstatky zaniklých staveb je vskutku nelehký úkol. Průřvou v hrázi příkopu tvrze ubíhá na severovýchod regulací poznamenaný potůček, jenž svým rovným korytem spolu se severní stranou tvrziště vymezuje plochu nesoucí na severovýchodě terénní nerovnosti – náznaky staveb. Západní část této plochy je znejasněná lesní školkou, před jejímž severním okrajem lze dobře rozeznat půdorys zaniklé budovy o rozměrech 5 x 10 metrů (obr. 5). Okolo tohoto půdorysu se rýsují další terénní deprese pravidelnějších tvarů, z jejichž rozmístění lze s notnou dávkou fantazie a opatrnosti odvodit pravidelnější uspořádání zástavby lehčí konstrukce stáčejší se směrem k severu, ohraničené na západě dnes téměř vyschlým tokem svedeným do několika nádrží a umělého koryta, na východě chráněné, případně předělené potokem tekoucím od příkopu tvrze. Nejméně jeden objekt stál i západně a další jihozápadně od tvrze (obr. 2).²⁾

Některé výše popsané pozůstatky objektů s největší pravděpodobností patří hospodářskému dvoru náležejícímu k tvrzi. Ostatní náznaky staveb jsou v literatuře považovány za relikty zaniklé vesnice,³⁾ k čemuž se přiklání i autoři tohoto článku.

Tvrz u Smrčenska je tedy poměrně unikátním řešením problémů, vyvolaných nárokem na lokalizaci a vzhled stavby. Její jednoduché provedení nutí k zamyšlení nad ekonomickými možnostmi zakladatele, který je velkou záhadou, na níž se dále pokusíme nalézt odpověď.

Nástin historie

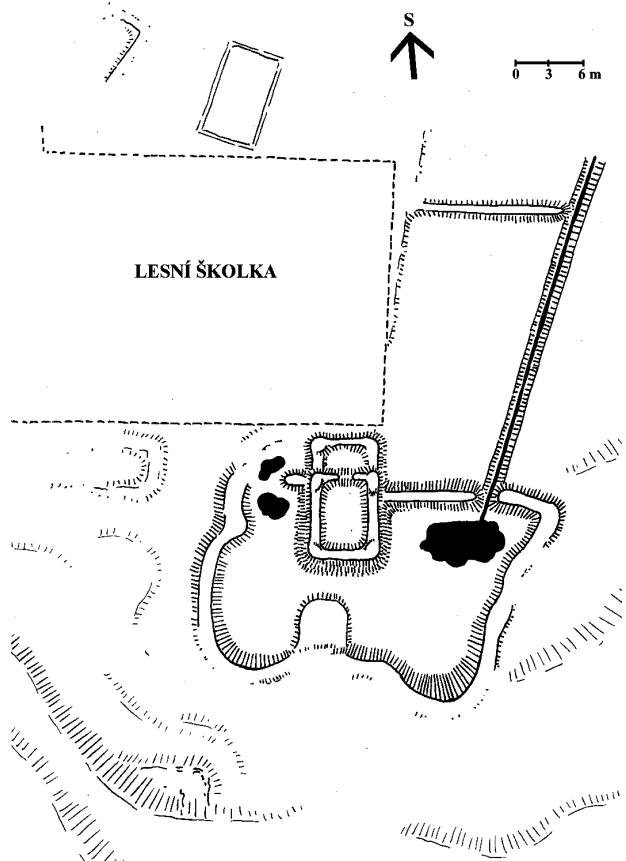
Předem je nutné zmínit se o neznalosti původního jména sídliště. Nejčastěji se zve stejně jako přilehlé pole a nedaleká samota založená před rokem 1757 Smrčenskem.⁴⁾ Toto pojmenování je odvozené od blízké vsi Smrčné, uváděné od roku 1651,⁵⁾ spíše nazvané podle místních

většinou smrkových lesů a v nich pracujících prvních osadníků dřevařů, než po tvrzi v 17. století již dávno pusté. Když neznáme původní jméno tvrze a vsi, logicky nám schází i jejich psané dějiny, čímž je dán průchod mnoha teoriím.

Nejvíce prezentovaná je ta o založení tvrze ve druhé polovině 14. století klášteřem ve Vilémově u Golčova Jeníkova z důvodu zabezpečení zdejších dolů na drahé kovy.⁶⁾ Světelsko opravdu tvořilo součást klášterních statků. Roku 1307 bylo z jihu zmenšeno o vsi Kochánov (nešlo-li o stejnojmennou ves u Havlíčkova Brodu), Řečici, Závídkovice, Dětrichovu (dnes Broumovu) Lhotu a Radostovice, jež byly spolu

s několika dalšími místy na Havlíčkobrodsku klášteřem směněny za vesnice Reimunda z Lichtenburka přímo sousedící s vilémovským klášterstvím.⁷⁾ Tato výměna se zřejmě netýkala oblasti pozdějšího Smrčenska, neboť s ní sousedící Lipnička zůstala i nadále v majetku vilémovského kláštera.

Uvedená doba vzniku tvrze po polovině 14. století se zdá být věrohodná, jelikož jde o éru rozmachu drobných zemanských sídel, také ve středním Posázaví hojně zastoupených věžovými tvrzi, přičemž ta na Melechově, pocházející z přelomu 14. a 15. století,⁸⁾ se s tou u Smrčenska

Obr. 2: Plán tvrze a nejbližší zástavby. Měřeno pásmem (kresba Jakub Vazač 2016).

Obr. 3: Tvrziště u Smrčenska od jihovýchodu (foto Jan Vazač 2015).

Obr. 4: Interiér hlavního objektu tvrziště u Smrčenska (foto Jan Vazač 2015).

natolik shoduje, že je skoro samozřejmá jejich současnost či brzká následnost. Tím jsme si přibližně stanovili období, jehož se při našem pátrání budeme držet.

Ošemetnou věcí je tvrzení o místním dobývání zlata nebo stříbra. Vilémovský konvent sice provozoval hned několik těžebních areálů, jeden z nich dokonce v nevelké vzdálenosti od samotného kláštera,⁹⁾ tato díla však vznikla již ve 13. století a téměř všechna zpuskla do konce první třetiny 14. století, podobně jako zlaté hory na královském Humpolecku¹⁰⁾ a většina stříbrných dolů na šlechtickém Havlíčkobrodsku. Počátek 14. století nepřekhalo ani Smrčensku nejbližší rýžoviště zlata situované v místech dnešní vsi Kejžlice, o němž prozatím nevíme, jestli náleželo k humpoleckému či havlíčkobrodskému revíru.¹¹⁾

Počátkem 15. století se v okolí Světlé kutalo jen stříbro, především ve vrbských horách držných klášterem v kutnohorském Sedlci. Snad již tou dobou se u Ledče nad Sázavou a Vlastějovic počínala povrchově vybírat železná ruda, od 16. století získávaná klasickým dolováním,¹²⁾ ale u Smrčenska tuto surovinu nenajdeme. Až během 19. a především 20. století bylo v okolí Melechova otevřeno několik různě velkých lomů na velmi kvalitní melechovskou žulu.¹³⁾

Zastánci smrčenských stříbrných nebo zlatých hor svou domněnku dokládají existencí pásu prohlubní táhnoucího se od jihu k severu jen pár desítek kroků západně od tvrze, který připomíná hornické pinky sledující žílu s obsahem cenné rudy.¹⁴⁾ Jenomže tyto zahloubeniny zjevně kaskádovitě jímaly v současnosti téměř vyschlý potůček mající jen pozvolný spád neumožňující vystavět na něm klasické rybníčky. Mohlo jít o napajedla, anebo o haltýře na ryby. Na stránkách spadajících k Mezíklaskému potoku také nara-

Obr. 5: Pozůstatek objektu severně od tvrziště (foto Jan Vazač 2015).

zíte na volně rozmístěné jámy pocházející z 18. a 19. století, kdy byl v údolí potoka vybírán křemenný písek drcený ve stoupách v Remutě a odváženého do sklářských hutí v Koňkovicích.¹⁵⁾

Zvážíme-li výše psané důvody, nezbyvá nám než pochybovat o smrčenském „snu o zlaté hroudě“. Váhat lze i nad tím, zda vilémovští benediktýni s počátky tvrze u Smrčenska souvisí. Nejčastěji tvrze ve vsích zakládali drobní zemané, vlastníci příslušnou ves, někdy jen její část. Abychom tuto úvahu více objasnili, musíme se nejprve zaměřit na historii Světelska tvořícího jihozápadní okraj vilémovského dominia. Problém nastává při pokusu přesně vytyčit jeho hranice ve 14. století, protože v tomto období došlo k jejich postupnému narušování.

Poprvé se o tomto procesu a vůbec o okolí Smrčenska dočítáme v listině z 13. července 1318, v níž: „Jaroslav, opat, Václav, převor a konvent kláštera vilémovského prodávají za 45 kop gr. Markvartovi řeč. Černý (Niger) a jeho ženě Domaslavě na dobu jejich života ves Lipničku s dvorem a řekou Sázavou s právem zříditi mlýn (ztotožňovaný s dnešním Mariadolem). Po jejich smrti vše připadne klášteru“.¹⁶⁾ V roce 1368 již Markvart nežil a jako zemanští páni Lipničky vystupovali jeho synové Domaslav a Petr, manové pánů z Lipé sídlících na hradě Lipnici. Bratři se očividně nechtěli vzdát rodiště v souladu se smlouvou po otcově smrti znovu patřící vilémovskému opatství. To zrovna z důvodu zlepšení finanční situace obnovovalo celistvost panství, a tak zřejmě počalo na sourozence tlačit.¹⁷⁾ Roku 1368 Domaslav klášteru raději prodal za 50 kop grošů své dva lány ve vsi „Bussovňe“ (Bohušicích?) scházející klášteru k úplnému ovládnutí této vsi. Tato úlitba očividně nestačila a Petrovi s Domaslavem nezbylo nic jiného než v roce 1369 darovat řeholníkům polovinu řeky Sázavy mezi Leštinkou a Pavlíkovem, svou polohou snadno včlenitelnou ke klášterství. Podle některých zdrojů byla součástí daru i ves Leštinka.¹⁸⁾ Teprve tímto gestem si uvedení zemané definitivně zajistili vlastnictví vsi Lipničky, při níž si posléze vystavěli tvrz.

V 80. letech 14. století nastal zvrát v hospodaření vilémovského kláštera projevující se opětovným obchodováním s okrajovými vesnicemi, často známým prodejem na dobu života kupce, například roku 1384 tak Kuneš z Čihoště získal ves Malíčín (Malčín) u Světlé a roku 1387 Jíra z Jeníkova ves Maleč.¹⁹⁾ Donce i sama Světlá nad Sázavou, v jejímž sousedství vzrostl počet vsí v rukách drobných šlechticů, patřila od roku 1385 Albertu ze Šternberka.²⁰⁾

Nejen na državách vilémovského konventu v tom čase vznikala malá panství, z čehož plynou další obtíže při iden-

tifikaci jihozápadních výsep vilémovského klášterství. V letech 1406–1416 se po Kochánově, jen kilometr vzdáleném od pojednávané tvrze, psal jistý Stanko, po jehož smrti bylo o ves vedeno dědické řízení. Šlo tedy o samostatné zemanství a vyvstává otázka, zda jej místní vladykové získali výsluhou či koupí od vilémovských mnichů, anebo od pánů na Lipnici, jimž měl být Kochánov postoupen roku 1307 a jejichž hradní kapitula si v roce 1408 činila na ves jisté nároky. Historikům se totiž plete světský Kochánov s Kochánovem u Havlíčkova Brodu.²¹⁾ Stejně dilema v určení prvotní náležitosti je u Radkovce, zpuštělé a dvorem nahrazené vsi s Kochánovem sousedící, v roce 1391 patřící Benedeku z Dlužin.²²⁾

Určíme-li čistě hypoteticky okolí tvrze u Smrčenska jako šlechtický majetek, ke klášterním statkům nikdy nepatřící, pak se musíme porozhlédnout po vhodném adeptovi na majitele. Z kandidátů na něj vynecháme zemany z Loukova držící Meziklasí, Stanka z Kochánova a radkoveckého Benedeka z Dlužin, u nichž víme, kde sídlili a známe přibližný rozsah jejich nemovitostí. Stejně tak vyloučíme zemany z Lipničky, jejichž pozemky na levém břehu Sáza-vy asi končili údolím Pstružného potoka.

Blízké Koňkovicce se již roku 1406 zmiňují v držení Jana Vojny z Městce.²³⁾ Znělo by rozumně, kdyby pojednávanou tvrz postavil Jan Vojna pro správu s jeho sídlem ve Vojnově Městci nesousedícího statku, jenomže tomu tak zřejmě nebylo. 27. června 1454 bylo do zemských desek zaneseno, že roku 1426 Jan Vojna zapsal věno pěti set kop grošů na vojnoměstské tvrzi, Radostíně, Škrdlovicích, Lhotě, Litotínách a Koňkovicích s příslušenstvím této vsi u Tříšovicích a Meziklasí své ženě Anežce,²⁴⁾ která jej po ovdovění prodala již roku 1453 za 143 kop grošů panu Jindřichovi z Říčan a z Ledče.²⁵⁾ Žádnou z vyjmenovaných lokalit vlastněných Janem Vojnou z Městce nelze přímo ztotožnit s námi popisovanou vsí a tvrzí, jež by navíc muse-la být v soupisu uvedena stejně jako ta ve Vojnově Městci. Tento zeman tedy též není tím, koho hledáme.

Po tomto výběru nám zůstali jen zemané z tvrze u Mrázovy (dnes Bilantovy) Lhoty, poprvé zastoupeni roku 1391 Janem z Mrázovy Lhoty. Jeho synové Albert a Ratmír se již píší z Nelechova-Melechova, za jehož zakladatele jsou považováni. Bratrům a jejich potomkům soudě dle dochovaných záznamů stačily mrázovohlotská a melechovská tvrz, neměli tedy důvod stavět další, ještě k tomu v tak odlehklém koutě.²⁶⁾ Již mnohokrát jsme naznačovali podobnost melechovského a námi popisovaného tvrziště u Smrčenska, to ale nemusí znamenat stejné pány obou staveb. Shodné rysy obou sídel jsou jen výsledkem dobového trendu a v případě následnosti tvrzí i volné inspirace.

Mohli bychom takto pátrat v rodokmenech a osudech zdejší drobné šlechty dál, avšak nic stoprocentně souvisějšího s tvrzí u Smrčenska by z toho nejspíše nevyplývalo, jen samé dohady vzdalující se původnímu tématu, k němuž se radši vrátíme.

Přijmeme-li domněnku, že okolí tvrze u Smrčenska patřilo k majetku vilémovského kláštera, jehož přirozenou hranici zde mohl být západně tekoucí Meziklaský potok, zdá se být věrohodné, že by jej nedostatkem finanční hotovosti stížení vilémovští řeholníci ve 3. třetině 14. století prodali pro absenci pravého jména lokality obtížně zjištělnému nižšímu šlechtici. Ten na něm mohl vysadit malou ves (neexistovala-li ovšem již dříve) a při ní své sídlo, základ drobného statku, který však neměl dlouhého trvání,

a proto se více nerozrostl a nestihl se nikterak vepsat do dějin.

Tvrz a ves u Smrčenska zřejmě zpuštěly ve stejnou dobu, což není obvyklé; především vesnice často zánik panského sídla přečkaly. Nejčastěji se jako důvod k zániku sídlištního komplexu ve stejném čase uvádí válka a její následky, anebo přírodní pohroma. Popisované sídliště u Smrčenska může být přímou obětí husitských bouří, ačkoliv jeho pozůstatky o násilném zániku jednoznačně nevypovídají.

Prvně k tomu byla příležitost už v květnu roku 1420. Tehdy se na Melechově sešli poddaní sympatizující s Husovým učením, aby pod vedením ledečského faráře Petra z Ústí vytáhli na pomoc křížovou výpravou ohroženým bratřím v Praze. Své milíře opustili i uhlíři ze zdejších rozsáhlých lesů zásobující dřevěným uhlím kutnohorské doly a hutě. Kutnohorští brzy pocítili nedostatek topiva a začali jednat, sliby i hrozbami přemluvili několik uhlířů k návratu, ale stále jich nebylo dost. Neúnosnou situaci počal řešit sám král Zikmund Lucemburský, který z Kutné Hory vyslal oddíl uherských jezdců, jenž dav rebelů zastihl u dnešního Malého Bojiště. Zde však obávané Uhry zaskočila a k brzkému útěku přinutila venkovany zbudovaná vozová hradba hájená střelbou z děl a samostřílů snad darovaných lipnickým pánem Čeňkem z Vartembergu. Přesto si toto střetnutí vyžádalo několik mrtvých, mezi nimi i faráře Petra zasazeného do hlavy střelou z kuše. Někteří z přeživších sedláků a uhlířů se zalekli a vrátili se domů, ostatní se srotil kolem zahrádeckého rychtáře Vávry a pod jeho velením odešli za „lepším“ životem v nově založeném Táboře.²⁷⁾ Mezi těmi co odešli, mohli být i obyvatelé zaniklé vsi u tvrze, možná převážně uhlíři pracující ve smrkových lesích, s nimiž mohl odejít i zdejší drobný vladyka.

Smrtelná rána pro mnoho vsí přišla roku 1421 v podobě prosincového tažení Zikmunda Lucemburského z Jihlavy, přes Humpolec a Ledec na Kutnou Horu. Dobové kroniky píší o tehdejších ohavných zverstvech páchaných křížáky, převážně Uhry, za nimiž zůstávala jen spálená země.²⁸⁾

Závěrem

Shrme-li informace a úvahy o neznámé tvrzi a vsi u Smrčenska, vyjde nám, že jde nejspíše o drobné vladycké sídlo, založené nám neznámým zemanem jako centrum jeho malého statku tvořeného nejspíše jen jednou vsí. Celý sídlištní komplex měl pouze jepičí život, díky čemuž máme jedinečnou možnost nahlédnout do života drobné šlechty na přelomu 14. a 15. století.

V budoucnu by se mu mělo dostat především důkladnějšího průzkumu spojeného s odbornou archeologickou sondáží, která by měla prokázat, zda byl opuštěn či násilně vyvrácen.

Poznámky: 1) Plaček, M.: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha 2007, s. 70–71. 2) Výsledky průzkumu a přeměření areálu pásmem autory 22. srpna 2016. 3) Kolektiv: Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a Slezsku VI. Praha 1989, s. 457–458. 4) Citace v pozn. 3. 5) Pleva, F.: Toulky Vrchovinou. Pelhřimov 2007, s. 241. 6) Citace v pozn. 3. 7) Národní archiv Praha, fond Benediktini – klášter Břevnov, Praha Benediktinské arciepatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Břevnově (0993-1948), listiny 63 a 64. Dostupné na: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/archive>. 8) Sedláček, A.: Hrad, zámky

a tvrže Království českého XII. Praha 1900, s. 187. **9)** Rous, P.: Stříbrnorudné hornictví na Havlíčkovobrodsku od 13. do 17. století. In: *Archeologia technica* 15. Brno 2003, s. 53. **10)** O humpoleckém zlatonosném revíru více například Losertová, L.: *Mineralogie rudních výskytlů v okolí Humpolce*. Bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, katedra geologie. Olomouc 2010. **11)** Kutíš, M.: Středověké osídlení u Kežlic, Zálesí – humpolecký zpravodaj, srpen/2016. **12)** Citace v pozn. 9, s. 53, 55–56. **13)** Nejblíže lomy na žulu byly ve Smrčné, Koňkovicích a v nedalekém Mezíklasí (citace v pozn. 5, s. 125, 199–200, 242). **14)** Citace v pozn. 3. **15)** Citace v pozn. 5, s. 125. **16)** Citace v pozn. 7, listina č. 71. **17)** Somer, T. – Šrámek, J.: *Historie benediktinského opatství sv. Petra a Pavla ve Vilémově (1160–1541)*. Praha 2010, s.

33–34. **18)** Citace v pozn. 8, s. 287. **19)** Citace v pozn. 17, s. 33. **20)** Doubek, E.: *Světlá nad Sázavou v zrcadle času*. Praha 1992, s. 8. **21)** Citace v pozn. 5, s. 122–123. **22)** Radkovec v datech. Samostatná vesnice do roku 1788. Z dob nejstarších. Dostupné na: <http://www.radkovec.estranky.cz/clanky/samostatna-vesnice-do-roku-1788.html> [5. 3. 2017]. **23)** Citace v pozn. 5, s. 124. **24)** Emler, J.(ed.): *Pozůstatky desk zemských Království Českého r. 1541 pohořelých I*. Praha 1870, s. 255. **25)** Citace v pozn. 5, s. 124. **26)** Citace v pozn. 8, s. 187–188. **27)** Citace v pozn. 20, s. 10–11. **28)** Citace v pozn. 20, s. 12. Za oběť toho tažení je tradičně považována například zaniklá vesnice Dobrá, ležící východně od Humpolce při staré cestě na Jihlavu (Kolektiv: *Hrad Orlík nad Humpolcem*. Humpolec 2010, s. 56).

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Sídla společenských elit v Oprechticích

Petr Rožmberský

Ves Oprechtice (dříve Roprechtice, Voprechtice, okr. Domažlice) 4 km východně od Kdyně v hlubokém údolí bývala sídlem šlechty ve dvou obdobích – v první polovině 15. století a v první polovině 18. století.

Ves Prudice, která posléze zanikla (pak jen poplužní dvůr ne-daleko Oprechtic), ve druhé polovině 14. století patřila Černínovi z Ruchomperka, který ji držel ke hradu Kouřim (Ruchomperk) a zapsal na ní věno manželce Maruše. Ta po jeho smrti držela také ves Oprechtice. Když Maruše zemřela, její věno roku 1404 připadlo jako odúmrtí králi.¹⁾ Sedláčkem uvedené prameny říkají, že Marušino věno panovník daroval Václavovi ze Všetat a Bedřichovi z Tamfeldu. Jan z Herštejna však před soudem prohlásil, že má na Prudice lepší právo než král a chtěl to dokázat zemskými deskami.²⁾ O Oprechticích se zde nehovoří (informace o tom, že roku 1404 byly majetkem Marušky z Herštejna, pochází až z 19. století³⁾). Nenacházíme je kupodivu ani v berním rejstříku Plzeňského kraje z roku 1379⁴⁾ a proto se musíme spokojit až s „úřední“ první písemnou zmínkou.

Ta se dochovala z roku 1434, kdy byl zaznamenán Jan Vichr z „Roprechtic“;⁵⁾ tatáž osoba je zachycena ještě v roce 1447 mezi šlechtickými svědky.⁶⁾ Jeho sídlo neznámé lokalizace (omylem datované do let 1343–1347) v Oprechticích předpokládá Soupis panských sídel západních Čech.⁷⁾

Někdy poté byly Oprechtice připojeny k panství hradu Nového Herštejna. Když Břetislav Švihovský z Rýzmburka roku 1534 nechal Nový Herštejn zapsat do zemských desek městu Domažlicím, byly součástí jeho panství také Oprechtice. Jsou při panství Nového Herštejna připomínány i při jeho dalších prodejkách a po zpustnutí hradu se spolu s ním staly příslušenstvím statku Únějovice; jeho součástí byly roku 1626 mimo jiné také ves Oprechtice a dvůr Prudice. Před rokem 1670 byl statek Únějovice připojen ke statku Chocomyšl. Ves Oprechtice a dvůr Prudice jsou i nadále při prodeji statku Chocomyšl roku 1683 jeho příslušenstvím. Uvedený statek byl pro dluhy roku 1711 odhadnut a „uchvácen od věřitelů“. Hned potom byl přikoupen k Chudenicím. Ještě připomeneme, že roku 1581 ke statku Zahořany patřila poustka v Oprechticích.⁸⁾

Mezi tím, v roce 1641, došlo k dělení panství Bystřice Koců z Dobruše. Třetí díl, který ujal Jaroslav, byl označen v deskách zemských jako Statky Únějovice, Všepadly, Úboč, Němčice, Oprechtice a do desek zemských vepsán roku 1650. Bohužel se nic bližšího o Oprechticích nedozvídáme – je jen obecně uvedeno, že jde o jmenované statky s poplužními dvory, sladovny, pivovary, výsadními krčmami, ovčiny, rybníky, mlýny, vodotočnicami, lesy, porostlinami a se všemi vesnicemi.⁹⁾ Proč jsou Oprechtice uvedeny jako jeden ze statků, není jasné, neboť jinak vše ukazuje na to, že šlo o běžnou vesnici.

Studium matrik přineslo informace o tom, že od počátku 18. století žila v Oprechticích drobná šlechta. V lednu 1703 byl v kdyňském kostele oddán urozený rytíř pan Maxmilián Tomek z Čejkov s Maří Magdalénou Sklenářovou, svatební veselí se konalo v Oprechticích (rytíř se možná přiznal na dvůr Petra Slenáře, zemřelého v Oprechticích roku 1709 v 59 letech). Ještě téhož roku 1703 se novomanželům v Oprechticích narodila dcera pokřtěná jmény Kateřina Markéta Marie Anna Terezie. Maxmiliánu Tomkovi z Čejkov a Magdaléně se v Oprechticích narodila další dcera Anna Marie v roce 1705 a roku 1706 je kmotrou paní Mařenka Tomková z Oprechtic. Další děti narozené v Oprechticích dávají Maxmilián a Maří Magdaléna Tomkovi křtít v letech 1707 (Jan Václav Konrád), 1710 (Antonie Františka) a 1712 (Anna Marie). Roku 1714 se v Oprechticích narodila Anna Františka rodičům Maxmiliánovi Tomkovi a jeho manželce Barboře;¹⁰⁾ zdá se, že došlo k omylu a místo Maří Magdalény byla zapsána jako matka a manželka jakási Barbora.

Oprechtická návěs s kapličkou r. 2011 (<http://www.obeczahorany>).

Urozený pan Maxmilián Tomek zemřel v Oprechticích 21. dubna 1722. Jeho manželka Maří Magdaléna je nejspíše totožná s kmotrou Marií Tomkovou z Oprechtic (1735); jako urozená paní Magdaléna Tomková zemřela v Oprechticích na mrtvici 21. března 1743 a přežila tak manžela o téměř 20 let. Jejich dcera Kateřina se roku 1726 provdala za pana Jana Prina z Lukavice a další dcera Františka roku 1735 za Jana Kacerovského z Chocomyše. Svatební veselí se odehrávalo v Oprechticích. V jakém příbuzenském poměru k oprechtickým Tomkům byly Josefa Tomková a Kateřina Tomková, zemřelé v Oprechticích v letech 1748 a 1757 (v 51 letech)¹¹⁾ není jasné. O této větvi rodu Tomků z Čejkov je známo pouze to, že Maxmilián roku 1701 učinil slib věrnosti a bydlel v Oprechticích.¹²⁾

Mezi tím se v Oprechticích etabloval jiný šlechtický rod. Roku 1732 se v Oprechticích narodila Barbora Terezie, dcera urozeného pana Jana Ignáce Glace ze Starého domu (Klatz von Altenhausen) a jeho manželky Anny Terezie. Ještě téhož roku je kmotrem urozený pan Jan Ferdinand Glac z Oprechtic (a také v letech 1734 a 1735). Jan Ferdinand Glac měl v Oprechticích

s manželkou Terezií roku 1739 syna Jana Josefa a v roce 1740 kmotroval společně s manželkou Annou Terezií.¹³⁾ Jan Ignác (viz výše) je snad totožný s Janem Ferdinandem, neboť „oba“ měli za manželku Annu Terezií. Pokřtěna byla jmény Anna Markéta Terezie Antonie Josefa, byla dcerou pána na Hracholuskách a oddána s Janem Ferdinandem Glacem v nedaleké Jezně roku 1727.¹⁴⁾ Ohlášky měli ve Velharticích, neboť Jan Ferdinand Glac byl tehdy pánem na nedalekých Jarkovicích, kde se novomanželům narodila roku 1728 dcera Barbora Marie Josefa.¹⁵⁾

Současně s Janem Ferdinandem žil v Oprechticích Jan Maximilián Glac ze Starého domu. Spolu s manželkou Terezií (Eva Terezie) dali pokřtít jmény Marie Kateřina Jana Josefa dceru narozenou roku 1735 (kmotrou jí byla již zmíněná Marie Tomková), syna jmény Jan Václav Josef Valerius Antonín Adam (1736), dalšího syna jmény Vojtěch Josef Jan Nepomucký František (1741) a další dceru jmény Kateřina Anna Jenová (1743). Všechny děti se narodily v Oprechticích.¹⁶⁾

Urozený pan Jan Maximilián Glac zemřel v Oprechticích v únoru 1744 a byl pohřben ve filiálním kostele ve Staněticích, tak jako jeho syn Jan, který zemřel necelé dva měsíce po něm. V Oprechticích dále žily příslušnice rodu, které vystupovaly jako kmotry. Do rodových vztahů neumíme spolehlivě zařadit Maximiliána Terezií (1745), Josefu (1746, 1751, 1754), Marii Barboru (1746) ani Annu Josefu (1747), Annu (1750), Marii Annu (1748, 1750, 1753) či Barboru (1750).¹⁷⁾ Byly to nejspíše dcery Glaců, většinou narozené ještě předtím, než se ocitly v Oprechticích; některé z nich budou totožné.

Oprechtičtí byli v té době poddaní k Chudenicím, ovšem v jednom případě (roku 1750) jsou rodiče z Oprechtic označeni jako poddaní urozené paní Terezie Glacové. Urozená paní Terezie Glacová zemřela v Oprechticích roku 1754 ve svých 56 letech a byla pohřbena, tak jako všichni zde zemřelí Glacové, ve filiálním kostele sv. Kunhuty ve Staněticích. Některé výše uvedené slečny se začaly vdávat. Svatební veselí se odehrávala v Oprechticích, a to obě v jeden den – 29. září 1754 byli oddáni František Králík z Domažlic s Barborou Glacovou a Antonín Králík s Annou Marií Glacovou (nejspíše bratři se sestrami). František Králík (tkadlec vlnář) s Barborou zůstal v Oprechticích, kde se jim roku 1762 narodilo dítě, ovšem Barbora Králíková zemřela v roce 1766 ve 36 letech. Již předtím, roku 1760, zemřela v Oprechticích dvařicetiletá slečna Josefa Glacová.¹⁸⁾ Této větve Glaců ze Starého domu/dvoru (Alhhaus/Althof) se dotýká snad jen tvrzení, že je roku 1733 jmenována Anna Terezie Glacová, rozená „Hungarová“ (tj. Henigarová), která držela po manželovi Hracholusky.¹⁹⁾ Nešlo o manžela (viz výše), ale o otce Arnošta Henigara, pána na Hracholuskách, zemřelého roku 1733; Anna Terezie mohla dědit, ale ještě téhož roku koupil Hracholusky její švagr.²⁰⁾ Snad dalším nápadníkem slečen Glacinek byl urozený pan Jan Morel, který v Oprechticích zemřel roku 1750 (nelze jej ztotožnit s žádným známým Morelem z Letin²¹⁾).

V březnu 1755 koupil Jan Petr Příchovský z Příchovic v Oprechticích svobodný dvůr (nevíme však od koho).²²⁾ Poté se v červenci téhož roku oženil v běšinském kostele se slečnou Marií Annou rozenou Hejdovou z Lovčic; svatební veselí se konalo v Hořákově, kde u svého otce žila. Jan Příchovský je označen jako vachtmistr regimentu arciknížete Josefa, „nyní držitel dvora oprechtického na panství chudenickém“.²³⁾ Paní Marie Anna porodila manželovi urozenému panu Janu Petrovi Příchovskému v Oprechticích roku 1757 dceru Rózu († 1761) a roku 1762 syna Jana Petra.²⁴⁾ Ani Jana Petra Příchovského se ve velmi rozvětveném rodu Příchovských z Příchovic nepodařilo nalézt.²⁵⁾

Ve vsi Oprechticích (pomíne-li první fázi s nelokalizovatelným sídlem) podle výpovědi matrik sídlily v 18. století tři šlechtické rody – Tomkové z Čejkov (1703–1757), Glacové ze Starého domu (1732–1760) a Příchovský z Příchovic (1755–1762), jejichž vzájemné příbuzenství se nepodařilo prokázat. Zdá se tedy, že tu drželi nejméně dva dvory – první Tomkové a druhý Glacové (po nich nespíše Příchovský). Na konkrétní hospodaření si zřejmě najímali šafáře/šafářku (šafářka Dorothea Voláková 1742, šafář Josef Nejd 1749, oba z Oprechtic; toho roku měli

Čermínové na blízkých Prudicích jiného šafáře). Čermínové potom v Oprechticích zřídili ovčín (ovčácký pacholek 1774, ovčák 1775).²⁶⁾

V Oprechticích nejsou známa nějaká výjimečná stavení.²⁷⁾ Nezaznamenávají je ani historické mapy – nejspíš se pojednávají dvory nijak zvlášť nevymykaly z podob a půdorysů ostatních selských dvorů. Jeden z uvedených dvorů byl zřejmě nazýván v roce 1760 „u Sedláčků“ – v něm toho roku zemřela již zmíněná slečna Josefa Glacová, ale také osmdesátiletý domažlický zedník Matěj Skarban a pětáctiřetiletá žebračka Anna Cibulková.²⁸⁾ Zda to byl onen svobodnický dvůr, který koupil Příchovský již roku 1755 a nechal tu Glacovou dožít, nevíme. Ve zprávách o svobodnicích je svobodný dvůr v Oprechticích uveden poprvé až roku 1789, kdy jej držel Matěj Vokurka, který však již nebyl svobodníkem.²⁹⁾ Příjmení Vokurka se v příslušné matrice nevyskytuje.

Tato „sídlá společenských elit“ v Oprechticích zřejmě ukazují na neradostné poměry chudnoucí drobné šlechty. V matrikách byli její příslušníci často zapisováni bez příslušné titulatury, která jim náležela, zato úředníci okolních panství byli titulováni tituly, které jim ani nepříslušely. Dcery oprechtické šlechty se většinou, nejspíše kvůli malému věnu, vdávaly za příslušníky nižších tříd, měšťany či za osobně svobodné držitele poddanských usedlostí. Tomkům bývali za kmotry nanejvýše okolní úředníci, Glacům zpočátku i okolní šlechta, později jen Oprechtičtí. Pouze Oprechtičtí byli za kmotry Příchovskému. Jediná rodina poddaných Glaců byla nejspíše rodinou podružskou.

Poznámky: **1)** Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého IX. Praha 1893, s. 47. **2)** Friedrich, G. (ed.): Druhá kniha provolací desk dvorských z let 1395–1410. In: Archiv český XXXV. Praha 1935, s. 244–245; Emler, J. (ed.): Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých II. Praha 1872, s. 6. **3)** Sommer, J. G.: Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt VII. Prag 1839, s. 220. **4)** Emler, J. (ed.): Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379. Prag 1876. **5)** Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny III. Prana 1951, s. 282. **6)** Palacký, F. (ed.): Některé zápisy kláštera Chotěšovského od roku 1272 do 1597. In: Archiv český IV. Praha 1846, s. 42. **7)** Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech – Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 168. **8)** Citace v pozn. 1, s. 39, 54, 69. **9)** Národní archiv Praha, fond Desky větší zemské, kniha č. 306, fol. B23 a n. **10)** Státní oblastní archiv Plzeň, fond Sběrka matrik, římskokatolická fara Kdyně, kniha 2, s. 167, 170, 187, 197, 206, 235, 267, 293, 368, 479 (dále jen SOA Plzeň, název fary, číslo knihy a identifikační údaj). **11)** SOA Plzeň, Kdyně 3, s. 471, 163, 579, 365, 401; Kdyně 4, s. 474, 528. **12)** Ščk. [Sedláček, A.]: Tomek z Čejkov. In: Ottův slovník naučný XXV. Praha 1906, s. 548. **13)** SOA Plzeň, Kdyně 3, s. 126, 127, 151, 171, 163, 242, 270. **14)** SOA Plzeň, Jezná 1, s. O36. **15)** Rožmberský, P.: Šlechtické sídlo Jarkovice, Hláska – zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka XIX/2008, č. 4, s. 62. **16)** SOA Plzeň, Kdyně 3, s. 153, 200, 210, 281, 328. **17)** SOA Plzeň, Kdyně 3, s. 590, 592; Kdyně 4, s. 22, 28, 41, 47, 104, 105, 111, 122, 153, 159, 608. **18)** SOA Plzeň, Kdyně 4, s. 111, 511, 377; Stanětica 1, s. 16, 64, 160, 140, 177. **19)** Klř. [Kolář, M.]: Glac ze Starého Dvoru. In: Ottův slovník naučný X. Praha 1896, s. 164. **20)** Rožmberský, P. – Novobilský, M.: Hracholuská kaple a zámek. Edice Zapomenuté hrady, tvrze a zámky č. 24. Plzeň 2001, s. 13. **21)** Ščk. [Sedláček, A.]: Morel z Letin. In: Ottův slovník naučný XXVII. Praha 1901, s. 729. **22)** Národní archiv Praha, Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň B, řada B05, zásuvka B05C, lístek 1480. Dostupné na: <http://www.augustsedlacek.cz>. **23)** SOA Plzeň, Běšiny 2, s. 262. **24)** SOA Plzeň, Kdyně 4, s. 485, 194; Stanětica 1, s. 15, 145. **25)** Ščk. [Sedláček, A.]: Příchovský z Příchovic. In: Ottův slovník naučný XX. Praha 1903, s. 680–682. **26)** SOA Plzeň, Kdyně 3, s. 308; Kdyně 4, s. 85, 86; Stanětica 1, s. 178, 181. **27)** Procházka, Z.: Domažlicko a Kdyněsko. Historicko-turistický průvodce č. 5. Domažlice 1996, s. 77–78. **28)** SOA Plzeň, Stanětica 1, s. 140, 141. **29)** <http://www.svobodnici.cz/soupisy-svobodniku> [21. 2. 2018].

Už jste četli...?

Kolektiv autorů: **Královská založení na jihu Čech**. Vydal Národní památkový ústav, ú. o. p. v Českých Budějovicích v roce 2016. V kapitolách Královský hrad Zvíkov, Královské město Písek, Táborský hrad, Klášter Zlatá koruna, Královské město České Budějovice a Přemyslovská doména na jihu Čech nás autoři na 335 stranách seznamují s posledními výsledky archeologických průzkumů objektů uvedených v jednotlivých kapitolách. V řadě případů polemizují s dosavadními názory (táborský hrad, hrad v Písku) a na základě nových poznatků předkládají nový pohled na zkoumané lokality. Kniha je doplněna řadou fotografií a kresebných rekonstrukcí. Z. Hermsdörfer

Vyšlo 48 číslo edice Zapomenuté hrady, tvrže a místa **Hrad a zámek v Nových Hradech u Litomyšle** od V. Barcala. Formát A5, 52 stran, černobílá i barevná vyobrazení. V ceně 40 Kč (+ balné a poštovné) lze objednat na: pmikota@post.cz.

P. Rožmberský

Omluva. Omlouváme se kolegovi Mgr. Jindřichovi Plzákovi, Ph.D. za absenci citace jeho jména pod textem odstavce na str. 43 v článku Úvod do problematiky dokumentace tzv. „valečovačského městečka“ k. ú. Boseň okr. Mladá Boleslav publikovaném autorským kolektivem Z. Gersdorfová – J. Hložek – P. Menšík ve sborníku věnovaném P. Rožmberskému k jeho výročí „Na stopě (pre)historie jihozápadních Čech 2 (2018).“

J. Hložek a P. Menšík

Z hradů, zámků a tvrzí

Ve městě **Kolíně** byl na místě husity zbořeného kláštera vystavěn v letech 1437–1448 Bedřichem ze Strážnice hrad, později v majetku panovníků, kteří jej dávali do zástavy za dluhy různým šlechticům. Byl pozdně gotický a potom renesančně přestavěn na zámek. V 19. století byl přeměněn na pivovar, který zde působil do roku 1988. Od roku 2000 probíhá pomalá rekonstrukce objektu, byly odstraněny pivovarské dostavby, probíhá postupná oprava fasád, roku 2016 byla zajištěna renesanční sgrafita (<http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/kolin/zamek>).

V **Podolí** (okr. Šumperk) byla téměř po 15 letech dokončena záchrana tvrže Kobylků z Kobylího z roku 1551. Velmi zchátralý dlouho nevyužívaný objekt v roce 2003 získal dnešní majitel pan Pavel David, který zahájil jeho stavební obnovu (stažení, nový krov a krytina, odvodnění, vysušení). Zrestaurovány byly renesanční omítky, sgrafita a ostění, uvnitř fresky a malby. Vý-

sanční omítky, sgrafita a ostění, uvnitř fresky a malby. Významná byla pomoc z Programu záchranu architektonického dědictví Ministerstva kultury ČR, která činila více než 6,5 milionu Kč. V současné době již část domu užívá k bydlení rodina vlastníka, v přízemí potom bude pro veřejnost otevřena restaurace a v patře koncertní a přednáškový sál; podkroví bude sloužit k ubytování (<https://www.npu.cz/cs/uop-olomouc/pro-media/31397-dokonceni-zachranu-renesancni-tvrze-kobylku-z-kobyliho-v-podoli-u-mohelnic>).

Ves **Pomezná** (Markhausen, okr. Cheb) po roce 1950 zanikla – přetrvala pouze zdejší věžová tvrz z 15. století. Ta je v majetku pana Petra Jaška z Chebu, který v roce 2014 zahájil její obnovu. Byla dozděna koruna zdíva a objekt zastřešen. V květnu

proběhlo u příležitosti 60. výročí vyhlášení tvrze kulturní památkou její představení veřejnosti s prezentací dosavadních oprav a výsledků archeologického výzkumu. V zrekonstruované tvrzi má vzniknout muzeum (<http://www.pamatkyaprirodakarlovaska.cz/pomezna-tvrz>).

Obnova zámku **Zvěstov** (okr. Benešov) přichází na poslední chvíli. Původně gotická tvrz, pak renesanční zámek katastroficky zchátral tak, že začal ohrožovat obyvatele vesnice. Obec proto koupila v roce 2016 téměř zříceninu s parkem od dosavadního

majitele za symbolickou korunu. Budova byla zajištěna. V plánu je obnova odstřeleného křídla, statické zajištění stojícího křídla a zastřešení. Potom by zámek mohl sloužit jako místní muzeum (https://benesovsky.denik.cz/zpravy_region/zamek-ve-zvestove-obec-zachranuje-20180214.html). P. Rožmberský

Zprávy z klubu Rada

Kontaktní adresa: KAS, Úslavská čp. 49, 326 00 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail: rozMBER@post.cz. Internetové stránky: <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz>.

Schůze Výboru Rady (který získal potřebné dotace) ponechala výši „desátku“ za rok 2018 ve výši 10 Kč za člena a předplatné Hlásky na rok 2019 na 60 Kč (informace pro pokladníky). Bylo odsouhlaseno další konání konference Dějiny staveb a vydání sborníku z konference letošní. Žádné podněty k projednání Výbor od členů Rady neobdržel.

V minulém čísle Hlásky zazněla informace o otevřeném dopisu ministru kultury ohledně přípravy nového památkového zákona od celkem čtyř organizací, k němuž se podpisem předsedy připojil i KAS. Ze čtyř signatářů ministr odpověděl jen jednomu, ostatní nechal bez povšimnutí. V dubnu byl proto odeslán další

dopis na dané téma přímo předsedovi vlády, opět spolupodepsaný předsedou KASu. Odpovědí byl pověřen ministr kultury, tentokrát již všem čtyřem subjektům. Znění dopisů a odpovědí najdete na: <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz> v rubrice Aktuality.

Příspěvky do Hlásky od členů KASu nepřicházejí. Půjde-li to takhle dále, redaktor sám Hlásku nenaplní a je možné, že se dočkáte toho, že v ní budou některé stránky prázdné...

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, Úslavská čp. 49, 326 00 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail: rozember@post.cz.

Schůzky se konají pravidelně každou první středu v měsíci od 17. hod. v hostinci Pod kopcem v Božkově. Jejich součástí jsou přednášky – v dubnu přednášel J. Anderle na téma Hrad a zámek Valeč, v květnu Z. Gersdorfová a P. Kastl O hradu v Janovicích nad Úhlavou a v červnu L. Krčmář na téma Zelená Hora a nepomucký klášter jako poutní místa. Děkujeme.

Autovycházka v sobotu 21. dubna se nadmíru vydařila. Byl nejen na duben až moc krásný den, ale ani jsme moc nebloudili a stihli vše plánované. Pět aut, 16 lidí a tři psi se nejprve přesunuli do Hradečna, kde si prohlédli výrazné tvrzíště hrádku, jak ukazují zbytky hrází kdysi obklopeného vodou. V Malíkově příjemně překvapila dvoukřídlá renesanční tvrz z konce 16. století (čp. 13) se dvěma výrazně bosovanými portály zdobenými rozetami, z nichž jeden má v nadpraží dva erby, a také s několika renesančními okenními ostěňmi. Patří Belgičanovi. Zámek, dříve hrad či tvrz Štáf ve Zlonicích, prošel složitým stavebním vývojem a dnes není moc fotogenický. Jsou v něm kanceláře, LŠU a byty. Nad hlavním bosovaným portálem je umístěn erb Kinských. Ovšem po proniknutí na nádvoří vidíme přiznané zbytky zazděných arkád a další erb s letopočtem 1601, datujícím renesanční přestavbu. Ve Zlonicích zaujal také hezký bývalý špitál. Zámek Buděnice, ukrytý v rozsáhlé zahradě obehnané plnou zdí nebyl spatřen. Zámek v Lázních Mšené je původně tvrzí, přestavěnou novorenesančně koncem 19. století. Byl relativně nedávno rekonstruovaný, má fialovo-bílou fasádu. Stojí v parku obehnaném plotem a je nepřístupný. Následoval hlavní cíl – Budyně nad Ohří. V souvislosti s Mezinárodním dnem památek a sídel jsme měli prohlídku zdarma. Původně královský blatný hrad ze 13. století se roku 1336 dostal Zajícům z Házmburku, kteří jej posléze později goticky přestavěli, roku 1585 byl upraven na renesanční zámek. Výbuch prachu, dobývání za třicetileté války a požár v roce 1759 způsobily, že dvě křídla čtyřkřídlého objektu byla v tak špatném stavu, že musela být v 19. století zbořena. Zbytek byl restaurován na počátku 20. století a koncem téhož věku. Erb zajíců spatříme již nad gotickou vstupní bránou do areálu hradu, lemovanou střílnami. Areál je obehnan hradbami se stínkami s nárožními okrouhlými baštami, na straně do zahrady se dochoval široký příkop. Obdivovat můžeme arkýře a bohatě profilované gotické portály zbylých křídel, v nichž je umístěno muzeum. Obdivovat lze alchymistickou dílnu a především erbovní sál. Další navštívenou lokalitou bylo tvrzíště Šebín, pojednané v Hlásce 2018 č. 2. Byla potvrzena situace tak, jak je v Hlásce popsána. Zámek v Peruci vznikl ze staršího sídla barokní přestavbou, podobně jako zámek ve Vraném; zde jsme vstoupili do ohrazeného areálu otevřenými vratky a obhlíželi zámek (v průčelí je kamenný znak metropolitní kapituly), v němž je umístěn Ústav sociální péče pro mentálně postižené ženy. Když si nás povšimly zaměstnankyně, byly jsme vyhnány. Příjemně překvapila tvrz Hrádek v Neprobylicích. Dochovalo se jen přízemí, zrustlý objekt je nově zastřešen, obnovují se zřícené části ohrazení areálu, ale zrovna nebyl nikdo přítomen. Nejvíce nadchlo jižní průčelí, kde je umístěna deska s nápisem o stavbě tvrze (začalo se v roce 1587, stavba dokončena roku 1588), uvedena jsou jména stavebníků, jejichž

Klenba zaklenutá do sloupu-stromu na zámku Bechyň. To, co jsme si nemohli vyfotit, je dostupné na internetu (<http://www.mestobechyne.cz>).

erby jsou umístěny nad deskou. Před 15 lety tu byly ještě sluneční hodiny, které již nejsou patrné. Z kostela na návisi zbyla jen unikátní zvonce, do jejíž zdi byly vsazeny náhrobníky z kostela, z nichž jeden (figurální) zachytil podobu stavebníka tvrze oděného do brnění. Následoval klášter v Panenském Týnci. Byl založen patrně Plichtou z Žerotína roku 1316 (žerotínské orlice nad vchodem), stavba kostela postupovala pomalu a po požáru kláštera roku 1382 zůstala nedokončena. I tak torzo monumentální stavby z huti Petra Parlěře působí velkolepým dojmem. Jen kněžiště je 21 metrů dlouhé, 9 m široké a přes 20 m vysoké. V objektu kláštera klarisek je obcerstvení, v klenáku renesančního portálu najdeme letopočet 1548. Poté jsme navštívili nedaleký hrad Žerotín v nevýrazné poloze. Mohutné dvojité valy a příkopy, leckde již porušené, obklopují vlastní jádro hradu, kde se dochovaly dva vysoké střeby zdíva a terénní pozůstatky po bergfritu a paláci. Zdívo z opuky bylo omítnuto i zvenčí a na zbytcích omítky se dochovaly stopy po sgrafitové výzdobě. Poslední navštívenou lokalitou byl zámek ve Mšeci s erbem Schwarzenberků nad vstupem. Je v něm umístěna mateřská školka a družina, takže šlo opět jen o obhlídku. Za přípravu trasy děkujeme P. Rožmberskému a V. Chmelířovi.

Jarního autobusového poznávacího zájezdu na Bechyňsko se účastnilo 28 lidí (a dva v autě, kteří potom pokračovali dále). Počasí ušlo, nebylo moc horko a přišlo většinou, když jsme byli v autobusu. Ten byl cestou zdržován opravami silnic. První zastávkou byl kostelík sv. Rozálie u Bernatic. První kaple byla postavena v místě morového hřbitova v 17. století, později se spolu s léčivým pramenem stala poutním místem a svatyně byla zvětšena. Stalo se to velmi úsporně – zdi lodí jsou tvořeny čtyřhrannými sloupy a prostory mezi nimi vyplněny zdi jen na šfku cihly. Asi 200 m od kostelíku se nachází na konci ostrožny drobné tvrzíště, které jsme navštívili. Na další velké tvrzíště „Na Hrádku“, vzdálené jen asi dalších 200 m už kvůli nedostatku času nedošlo. Zámek Dražič, renesančně barokní stavba s arkádami, je podle informací na internetu nepřístupný a špatně fotografovateľný. Nám se podařilo dostat se na nádvoří, a kdybychom nemuseli být v poledne v Infocentru na náměstí v Bechyňi, byli bychom si mohli prohlédnout i interiéry. Prohlídku hradu/zámku v Bechyňi je nutné předem objednat na určitý čas, v Infocentru si zakoupit vstupenky (plná 150 Kč, zlevněná 110 Kč), pak jste odvedeni průvodkyní skrze předhradí k vlastní bráně do zámku. Stále jste upozorňováni (v Infocentru a průvodkyní) na přísný zákaz fotografování v zámku s tím, že jste sledováni kamerami. Kdybyste si snad něco vyfotili, asi byste byli zastřeleni... Přitom už Národní památkový ústav ve svých památkách zákaz fotografování zrušil. Ovšem zámek Bechyň patří firmě Panství Bechyň s. r. o. a na oficiálních stránkách zámku se o zákazu focení nedočtete – zaskočí Vás to až na místě. Místo instalace kamer by firma měla raději nechat

zrestaurovat barevné fresky vnitřního nádvoří, které to už velmi potřebují. Velmi zvláštní byl výkon paní průvodkyně. Zaujal nás hned v první místnosti, kde byla dvě děla, o nichž nám tvrdila, že jsou to kopie děl z 15. století a že to menší je hmoždíř přesto, že na informační tabulce stálo, že jde o houfnici snad z roku 1894 (jestli paměť neklame). Obě děla měla drážkovaný vývrt hlavní. Potom jsme byli provedeni několika místnostmi, v nichž průvodkyně hovořila především o (obecně známých) portrétech Rožmberků a o portrétech dětí dalších šlechtických rodů, popřípadě o loutkách znázorňujících šlechtice. O freskách a malbách na zdech (jako například vyobrazení zasedání zemského soudu v čele s Rudolfem II.) se v podstatě nezmínila, podobně jako o architektonických detailech (až na známý sál zaklenutý do pilíře ve tvaru stromu, jehož větve už hojně opadaly). Snad zmíníme ještě jednu perlu – paní průvodkyně pravila, že nade dvěma vidíme dlouhou mušketu, podpěru muškety (tj. furketa), přílbu

a partyzánu. Tím měla zřejmě na mysli jakousi šavličku, která tam byla zavěšena; v žádném případě tam partyzána (dlouhá zbraň s hrotem a oboustrannou sekerou, podobná halapartně) nebyla. Ale dost, hrad a zámek Bechyně se nalézá v krásné poloze, na skalnaté ostrožně tvořené Lužnicí a Smutnou, pěkný je i kostel s věží s arkádami a klášter. Další navštívenou lokalitou byl renesančně barokní zámek v Kolodějích nad Lužnicí, který je po povodních pěkně opravený. Bohužel, turistická sezóna zde začíná velmi pozdě, až 26. května, takže jsme jej mohli obdivovat jen zvenčí a vyslechnout si povídaní o jeho záchraně od paní majitelky. Následoval Protivín – zdejší hrad/zámek je v soukromých rukou a nepřístupný, nedá se ani pořádně vyfotit. Poslední lokalitou byly pozůstatky hradu v Myšenci. Tento vpadstaté nebránitelný hrad ze 13. století čtvercového půdorysu je velkou záhadou a je celý zastavěn vesnickou zástavbou. Dokonce se zachovala klenutá místnost, která však není přístupná, tak jako sklepení. Zájezd připravil P. Rožmberský.

Jarní členská schůze proběhla tradičně – byli přijímáni noví členové a vyloučení neplatičů. V diskusi byl vysloven návrh, aby se neplatiči ještě korespondenčně upomínali; ten však byl odmítnut s tím, že členové jsou gramotní, výzva k placení příspěvků je uveřejněna v Hlásce a neplatiči jsou několikrát upomínáni e-mailem nebo telefonem.

Podzimní autobusový zájezd na Netolicko se uskutečnil **v sobotu 15. září**. Odjezd tradičně v 8 hod. od Hamburku. Navštívíme Vitějovice (tvrziště) se zříceninou hradu Osule, renesanční zámek Kratochvíli (vstupné 110/80 Kč), archeopark v Netolicích (zde oběd), barokně empírový Nový zámek v Libějovicích a gotickorenesanční Starý zámek v Libějovicích. Při plném autobusu se bude cena sedadla pohybovat kolem 250 Kč. Závazně se hlase včas na výše uvedeném spojení.

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz.; Mgr. Bc. Josef Jan Kovář, Renneská tř. 416/39, 639 00 Brno, e-mail: josef.kovar@seznam.cz.

Zpráva o činnosti v r. 2017: Tento rok byl v pobočce orámován výročními schůzemi. Ta za rok 2016 totiž proběhla až v pátek 13. ledna 2017 na půdě Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity. Schůze za rok 2017 se potom konala v pátek 1. prosince a svolal ji znovu pokladník Josef Kovář, tentokrát do ruské restaurace Samovar v samém centru města Brna. Účastnilo se jí sedm členů pobočky a jeden host. Jako vždy se jednalo o příjemnou společenskou událost, doplněnou o hojnou konzumaci ruských specialit jako je boršč, soljanka, varenniky, pelmeně, bliny, kaviár, kvas atd. Jedinou další oficiální společnou akcí pobočky však byla exkurze na výstavu „Stavba jako Brno“ na brněnském hradě Špilberk, která proběhla hned ve čtvrtek 7. prosince 2017. Výstavu tamního Muzea města Brna lze označit jako zdařilou, jen je škoda, že se exkurze zúčastnili pouze dva členové pobočky, a to pokladník Josef Kovář a zkládající člen Josef Unger. Což názorně ilustruje žel poměrně tristní stav společných aktivit pobočky. Lze do nich ještě zahrnout publikační výstupy z bádání na zřícenině Kraví Hora z roku 2016, na nichž se však podíleli jen někteří členové původního výzkumného týmu. Na poli individuálních aktivit byla situace lepší, což se jasně projevilo na prosincové výroční schůzi. Pavel Šimeček tam prezentoval svou přednášku z květnové odborné konference v Kroměříži, nazvanou „Historie hradu před a po jeho historii“. Autor se v ní zabýval celkem osmi moravskými hrady a hrádky. Pavel Štětina pak čas-

tečně splatil letitý dluh členům pobočky přednáškou o stavebním vývoji boskovického hradu, která původně zazněla na letošní červnové konferenci Svorník. Josef Unger představil pouhý týden starou přednášku jím vedeného autorského kolektivu s názvem „Šibeničníci: Víceoborové studium vztahu člověka a šibenic“, jež však s kastelologií souvisela pouze okrajově. Z ostatních aktivit stojí za zmínku povedené modelové ztvárnění hradu Holštejn v Moravském krasu na Blanensku naším členem Pavlem Kořínkem. Do roku 2018 byla opět odložena slibovaná exkurze na hrad Boskovic, o jejíž realizaci však lze po mnoha letech čekání s úspěchem pochybovat. Předběžně plánována je exkurze na hrad Templštejn. Značný zájem a debatu na prosincové výroční schůzi pak vyvolala informace o připravované exkurzi na křižácké hrady ve Svaté zemi pod vedením profesora Libora Jana. Z personálního hlediska byla pobočka v roce 2017 oslabena o doc. Miroslava Plačka, který se přestěhoval do Prahy a přestoupil do tamní pobočky KASu.

Zpráva o hospodaření v r. 2017: Zůstatek: 2210 Kč. Příjmy: 840 Kč (členské příspěvky 360, předplatné Hlásky 480). Výdaje: 668 Kč (desátek 90, předplatné Hlásky: 480 Kč, poštovné a balné: 98). Zůstatek: 2382 Kč. *pokladník Josef Jan Kovář*

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaroslav_cerny@centrum.cz.

V sobotu 21. dubna se konal jarní výlet hradecké pobočky do Českého ráje. Přes teplé jarní počasí se bohužel většina obvyklých účastníků výletu omluvilo. Za účasti dvou členů, dvou příznivců a jednoho auta došlo k výletu a celkově sedmi kilometrům přesunu pěším způsobem. Začátek byl po 9. hodině na náměstí v Lomnici nad Popelkou. Nejprve došlo k obhlídce obvodu původní středověké tvrze v místech kolem lomnického zámku. Potom byl navštíven skalní hrad Rotštejn, s účastí na oficiální prohlídce hradu. Po přesunu došlo k výstupu na další zříceninu hradu na pískovcích, a to hradu Zbirohy. Poslední navštíveným objektem byl skalní hrádek zvaný Drábovna. Vše bylo ukončeno již v podvečer v restauraci pod Pantheonem na Malé Skále pod vranovským hradem. *Z. Fišera*

**Další informace od poboček
redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.**

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihaz@post.cz. Int. stránky pobočky: <http://www.kaszlin.estranky.cz>.

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: <http://www.hrad-orlik.cz>.

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Petr Valenta, geomess@volny.cz.

**Uzávěrka dalšího čísla: 10. 9. 2018
(vyjde v první říjnové dekádě 2018)**

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. červencové dekádě 2018.

Šéfredaktor Petr Rožmberský (rozmb@post.cz.), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz.), redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz.), www.klub-augusta-sedlacka.cz.

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, Úslavská 49, 326 00 Plzeň.

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.